

TOKAT ÂLİ MEZARLIĞI'NDA BULUNAN OSMANLI DÖNEMİ MEZAR TAŞLARINDAN ÖRNEKLER

Samples from Ottoman Period Gravestones Found in Tokat Ali Graveyard

Canan HANOĞLU¹

Özet

Tokat'ta, Türk-İslam dönemine ait pek çok tarihi eser bulunmaktadır. Şehrin köklü geçmişi, bu tarihi eserler sayesinde kent dokusu içerisinde açıkça görülebilmektedir. Geçmişin izlerinin takip edildiği alanlardan biri de tarihi mezarlıklardır. Tokat'ın, Türk-İslam dönemine ait tarihi mezarlık alanları ve mezar taşları konusunda hatırı sayılır bir yeri vardır. Tokat il merkezinde genellikle şehre bakan yüksek yerleri mezarlıklar kaplamıştır. Bu büyük mezarlıkların yanı sıra, daha küçük mezarlıklar ve hazire alanları da oluşturulmuştur. Bu çalışmada Tokat il merkezinde yer alan tarihi mezarlık alanlarından biri olan Âli Mezarlığı'nda bulunan mezar taşlarından örnekler yer almaktadır. Âli Mezarlığı, şehrin doğu yakasına düşen Gılgıj Tepe'nin eteğinde eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur. Konum olarak, Örtmeliönü Mahallesi'nde, Çekenli İş Merkezi'nin doğusunda yer almaktadır. Mezarlık oldukça geniş bir alanı kaplamakta ve içerisinde çok sayıda tarihi mezar taşını barındırmaktadır. 2018-24 yılları itibari ile yapılan arazi çalışmaları neticesinde alanda yaklaşık 150'ye yakın mezar taşı tespit edilmiştir. Çoğu zarar görmüş, yıpranmış ve kırılmış vaziyette olan mezar taşlarının her geçen gün yok olup gittiği gözlemlenmiştir. Bundan dolayı bu mezarlık alanında önceleri çok daha fazla mezar taşının olduğu düşünülmektedir. 17-20. yüzyıl tarih aralığında olan bu mezar taşları Osmanlı dönemi mezar taşlarının genel özelliklerini yansıtmaktadır. Taşlar; başlık formları, kitabe ve süsleme özellikleri ile çeşitlilik arz etmektedir. Mezar taşları sanat tarihi açısından daha önce ele alınıp incelenmediğinden bu çalışma özgün bir çalışma niteliğindedir. Tespiti yapılan 150'ye yakın mezar taşı çalışmanın boyutunu hayli aşacağından bu mezar taşları arasından örnekler seçilip genel bir değerlendirme yapılmıştır. Seçilen örnekler; form, kitabe ve süslemeleri açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, Türk-İslam mezar taşları ve sanat tarihi içindeki yeri ve önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tokat, Âli Mezarlığı, Mezar Taşı, Kitabe, Süsleme

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, e-mail: canan.hanoglu@gop.edu.tr ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9121-8683> Saha çalışmalarında yardımlarını esirgemeyen ve çizimleri yapan kıymetli öğrencim Usta Öğretici Harun DELEN'e teşekkür ederim.

Abstract

There are many historical artifacts belonging to the Turkish-Islamic period in Tokat. The deep-rooted past of the city can be clearly seen in the urban fabric thanks to these historical artifacts. One of the areas where signs of the past are traced is historical graveyards. Tokat has a considerable place in historical graveyard areas and gravestones belonging to the Turkish-Islamic period. In the city center of Tokat, graveyard usually cover the high places overlooking the city. In addition to these large graveyards, smaller graveyards, and graveyard areas were also created. In this study, includes samples of gravestones in Ali Graveyard, which is one of the historical graveyard areas in the city center of Tokat. Ali Graveyard is built on a sloping land at the foot of the Gılgı Top, which falls on the city's eastern side. It is located in the Örtmeliönü Neighborhood, east of Cekenli Business Center. The graveyard covers a vast area and contains many historical gravestones. As a result of the field studies carried out as of 2018-24, approximately 150 gravestones have been identified in the area. It has been observed that the gravestones, most of which are damaged, worn, and broken, are disappearing day by day. Therefore, it is thought that there were many more gravestones in this graveyard area. These gravestones, which are from the 17th and 20th centuries, reflect the general characteristics of the gravestones of the Ottoman period. The stones vary in their title forms, inscriptions, and ornamentation features. Since the gravestones have not been studied before in terms of art history, this study is original. Since these identified approximately 150 gravestones would exceed the size of the study, samples are to be selected among these gravestones, and a general evaluation was made. Selected samples was examined in detail regarding forms, inscriptions, and decorations, and their place and importance in Turkish-Islamic gravestones and art history was emphasized.

Keywords: Tokat, Ali Graveyard, Gravestone, Inscription, Ornament

Giriş

Geçmişin izlerinin somut delillerle gözler önüne serildiği tarih, sanat ve kültür şehri Tokat, farklı dönemlere ve işlevlere ait mimari eserler, el sanatları, tarihi mezarlık alanları ve mezar taşları konusunda önemli veriler sunmaktadır. Tokat'ta bulunan mimari eserler ve el sanatları ile ilgili çok önemli çalışmalar yapılmış ve yapılmaya da devam etmektedir. Bu çalışmanın konusu olan mezar taşları ile ilgili de önemli bir takım çalışmalar yapılmış fakat yetersiz kalmıştır. Var olan çalışmaları detaylandırmak ve mümkün olduğu kadar eksiklikleri tamamlamak adına şahsım tarafından Tokat Mezarlıkları ve Mezar Taşları ile ilgili çeşitli çalışmalar yürütülmekte ve bilim dünyası ile paylaşılmaktadır. Tokat'ta bulunan tarihi mezarlık alanlarının tespiti ve incelenmesi amacıyla başlatılan Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) tarafından desteklenen "Tokat Merkez'de Bulunan Tarihi Mezar Taşlarının Tespiti ve

İncelenmesi” başlıklı projemiz kapsamında ve devamında yaptığımız çalışmalar neticesinde birçok mezarlık alanında araştırmalar yapılmış ve çok sayıda mezar taşı tespit edilip, kayıt altına alınmıştır¹.

İl merkezi içerisinde ilk bakışta farkedilemeyen fakat adeta şehri çevreleyen mezarlık alanları ziyaret edildiğinde Tokat’ın tarihi mezar taşı zenginliği ortaya çıkmaktadır. Çalışmamızda bu zenginliğin önemli bir parçası olan Tokat Âli Mezarlığı’nda bulunan Osmanlı Dönemi mezar taşlarından örnekler sunulmuştur.

Tokat’ta şehre bakan en iyi, yüksek yerleri mezarlıklar kaplamıştır. Halis ASARKAYA bu durumu şu şekilde ifade etmiştir: “Ölüler hanesi iyi ve yüksek yerlerde, diriler çukurlarda sanki dünya mezarındalar” (1938: 2). Tokat’ta yer alan bu yüksek yerlerden biri Gıgıj Tepe’dir.

Gıgıj Tepe şehrin doğusunda yer almaktadır. Âli Mezarlığı da işte bu tepenin eteklerinde şekillendirilmiştir. Âli Mezarlığı’nın hemen yakınlarında Hamza Bey Mezarlığı, tepenin güneye doğru devam eden diğer eteklerinde Dokuztaşlar Mezarlığı² ve devamında Mağaraönü Mezarlığı, yine Gıgıj tepenin daha güneye bakan kısmı ile Çay bağları arasında kalan Çay deresinin kollarının birleştiği yatak üzerinde ise Şeyh-i Şirvani Mezarlığı kurulmuştur. Kuzeye doğru devam eden eteklerinde ise Ermeni Mezarlığı yer almaktadır (Fot.1).

Fot. 1: Gıgıj tepe eteklerine kurulan mezarlık alanları³

¹ Bu çalışma TOGÜ BAP tarafından destelenen 2017/81 numaralı “Tokat Merkez’de Bulunan Tarihi Mezar Taşlarının Tespiti Ve İncelenmesi” başlıklı proje kapsamında elde edilen veriler sonucunda hazırlanmıştır.

² Dokuztaşlar Mezarlığı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. C. Hanoğlu, 2021.

³ Google Earth Pro görüntüsü Tokat Belediyesi’nden temin edilmiştir.

Bu tepenin zirvesinde Gılgıj Dede (Baba) Tekkesi yer almaktadır. Bu zâtın Yesevi Tarikatından ulu bir derviş olduğu, Horasan'dan gelerek bu tepe üzerine yerleşmiş olduğu, heybetli, âlim, son derece kuvvetli bir kimse olduğu ve ejder gibi gıjladığı için kendisine Gılgıj Dede denildiği belirtilir (E. Çelebi 2011: 5/35; K. Koprıman 1987: 44; M. Üçer 1987: 222). Yürürken ayaklarından gıj gıj diye ses geldiğine dair ifadeler de vardır (M.E. Ulu 1989: 15). Kısaca denilebilir ki, Gılgıj Baba Anadolu'nun manevi fethi başladığında Tokat'a gelmiş ve Gılgıj tepesine yerleşmiş, Tokat'ın manevi mimarlarından biridir (M.E. Ulu 2003: 16). M. Emin ULU'nun 1989 yılı itibari ile verdiği bilgilerde Gılgıj Baba tekkesinin bakımsız ve etrafı taşlarla çevrili, bir örene şeklinde olduğu belirtilmektedir (1989: 15) (**Fot. 2**). Yapının yakın çevresinde mezarlarla bağlantılı olabilecek bazı temel kalıntıları görülmektedir. Türbe restore edilmiştir, mevcut durumuyla; üzeri kubbe ile örtülü, baldaken tarzında inşaa edilmiş bir türbedir. Yapının güneydoğu ve güneybatı köşelerinde eski duvar dokusu dikkat çekmektedir. Sandukası betonarme malzemelidir. Gılgıj Baba'nın mezarı 29.09.2003 tarih ve 3420 karar sayısı ile tescillenmiştir (Tokat Kültür Envanteri 2009: 46) (**Fot. 3**).

Gılgıj Baba Türbesinden Bir Görünüş

Fot. 2: Gılgıj Baba Türbesi'nin bulunduğu alanın restorasyon öncesi durumu⁴

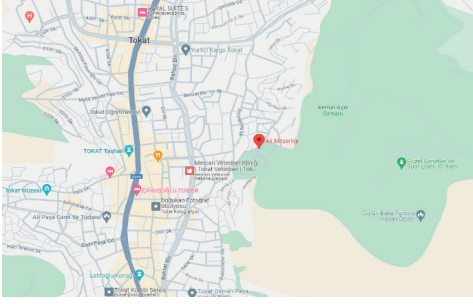
Fot. 3: Gılgıj Baba Türbesi'nin günümüzdeki durumu⁵

Gılgıj Tepesi eteğinde bulunan mezarlıklardan biri olan ve çalışma konumuzunu oluşturan Âli Mezarlığı eğimli bir arazi üzerine kurulmuştur (Harita 1,2). Tokat il merkezi Örtmeliönü Mahallesi, Çekenli İş Merkezi doğusunda bulunan Âli Mezarlığı 1145/1, 40/34 ve 38/17 olmak üzere üç parselden oluşmaktadır. 34.895 m²'lik bir alanı kaplamaktadır ⁶ (**Fot.4,5,6**).

⁴ Fotoğraf için bkz. M. Emin Ulu, 2003: 17.

⁵ <https://www.tv100.com/tokattaki-gij-gij-baba-turbesinin-gizemi-galeri-510745?p=4> (Erişim Tarihi: 03.10.2023)

⁶ Bu bilgiler Tokat Belediyesi'nin ilgili kayıtlarından temin edilmiştir.

Harita 1: Âli Mezarlığı'nın Tokat içindeki genel konumu⁷

Harita 2: Âli Mezarlık alanı detay⁸

Fot. 4: Âli Mezarlığı ada parsel görünümü⁹

Fot. 5: Âli Mezarlığı'nın kapladığı alan¹⁰

⁷ <https://www.google.com.tr/maps> (Erişim Tarihi 09.01.2023).

⁸ Harita Tokat Belediyesi'nden temin edilmiştir.

⁹ <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 17.10.2023).

¹⁰ Google Earth Pro görüntüsü Tokat Belediyesi'nden temin edilmiştir.

Fot. 6: Âli Mezarlığı'nın çarşı yönünden görülen bir bölümü¹¹

Fot. 7: Âli Mezarlığı'nın konumunu gösteren eski bir fotoğraf (H. ERDEM Arşivi)

Âli Mezarlığı ile ilgili Gıgıj Tepe ve eteklerini gösteren uzaktan çekilmiş fotoğraflar dışında eski fotoğraf tespit edilememiştir (**Fot.7**). Mezarlığın adının “Âli” değil de “Âli” olduğuna dair ifadeler bulunmaktadır¹². “Âli” kelimesi (Ş. Sami H.1318/M. 1900-01: 924; F. Develioğlu 1993: 28) yüce, ulu, derecesi yüksek gibi anlamlara gelmektedir. “Yükseklik ve yücelik; şan, şeref, kuvvet ve kudret sahibi olmak” mânasındaki ulûv ve âlâ’ kökünden türetilmiştir (B. Topaloğlu 1989: 370).

Mehmet Emin TÜRKLÜ tarafından hazırlanan 2010 tarihli “Tokat Mezar ve Yapı Kitabeleri Üzerine Bir İnceleme” başlıklı yüksek lisans tezinde Âli Mezarlığı'na da yer verilmiş ve tezde eski harflerle yazılmış 58 mezar kitabesi çalışılmıştır (M. E. Türklü 2010: 9). Mezarlık alanında tarafımızca 2018-24 yılları itibarı ile dönem dönem yapılan arazi çalışmaları neticesinde yaklaşık 150'ye yakın kitabeli mezar taşı tespit edilmiştir. Bu taşların bir çoğu kırılmış ve yıpranmış durumdadır. Doğa ve insan tahribatına maruz kalmaya devam ettiği için gün be gün bu sayıda eksilme olmaktadır. Mezarlık alanında aslında daha fazla mezar taşının olduğu düşünülmektedir. Etrafı taş duvarlarla çevrili olan mezarlıkta bağımsız mezarlar yanında aile kabristanlıkları da yer almaktadır. Mezarlığın ana giriş kapısı batı yönde yer almaktadır (**Fot.8**). Bu giriş dışında Fotoğraf 9'da okla belirtilen noktalarda farklı yönlerden 4 girişi daha bulunmaktadır. Tespiti yapılan mezar taşları kronolojik olarak incelendiğinde mezarlıktaki en erken tarihli kitabenin H.1029/M.1619-20 tarihli, en geç tarihli kitabenin ise M.1929 tarihli olduğu görülmektedir. 17-20. yüzyıl tarih aralığında olan bu mezar taşları Osmanlı dönemi mezar taşlarının genel özelliklerini yansıtmaktadır. Mezarlık alanında tespiti yapılan 150'ye yakın mezar taşı çalışmanın boyutunu hayli aşacağından bu mezar taşları arasından 30 mezar örneği seçilerek genel bir değerlendirme yapılmıştır (**Fot.9**). Çalışmaya dahil edilen en erken örnek H.1029/M.1619-20,

¹¹ Kaynak gösterilmeyen tüm fotoğraflar yazara aittir.

¹² Bu ifade başta Yerel Araştırmacı ve Tokat Şehir Müzesi Kütürörü Hasan ERDEM ve Tokat'ta birçok vatandaşın ortak görüşüdür.

en geç örnek ise H.1334/M.1915-16 tarihlidir. Seçilen örnekler; malzeme, form, kitabe ve süslemeleri açısından ayrıntılı bir şekilde incelenmiş, Türk-İslam mezar taşları ve sanat tarihi içindeki yeri ve önemi vurgulanmıştır.

Fot. 8: Batı yönde yer alan mezarlık ana girişi

Fot. 9: Çalışmaya dâhil edilen mezar örneklerinin yaklaşık konumları

1. Âli Mezarlığı Seçilmiş Örnek Mezar Taşları

Mezar No.: 1

İnceleme Tarihi: 30.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 10a,10b,10c

Çizim No.: 1a,1b

Kimliği: Ömer Efendi

Tarihi: H.1029/M.1619-20

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 29x33-32x13 cm **Boyun:** 9x61 cm

Başlık: 28x96-62 cm

Kitabe Metni:

Ziyâretten murâd bir du'âdır

Bugün bana ise yarın sanadır

Ömer Efendi ruhiçün

El-Fâtiha Sene 1029

زیارتدن مراد بر دعادر

بوگون بکا ایسه یارین سکا

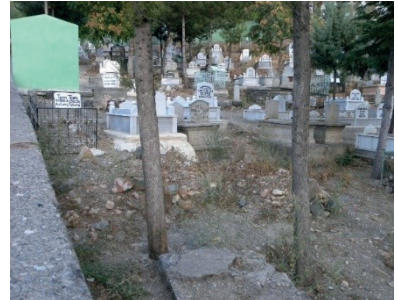
عمر افندی روحیچون

الفاتحه سنه ۱۰۲۹

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnek boyun kısmına kadar toprağa gömülü vaziyete tespit edilmiştir. Başlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan düşey dikdörtgen prizmal formdadır. (**Fot.10a**). Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış dört satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Satırlar kartuşlarla birbirinden ayrılmıştır. Şahide, üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve sarık şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Sarık; 14 terkli kısa başlıklı, çapraz eğimde dilimli, oval sarık biçimindedir (**Fot.10b**). Süslemesi yoktur.

30.06.2018 tarihinde yapmış olduğumuz incelemeler esnasında gövde ve başlıkta bulunan küçük çaplı kırıklar dışında iyi durumda olan H.1029 tarihli mezarlığın bu en eski tarihli mezar taşı günümüzde mevcut değildir. 30.09.2023 tarihinde yapmış olduğumuz çalışmalar esnasında ne yazık ki bu mezar taşının yerinde olmadığı görülmüştür (**Fot.10c**).

Fot. 10a, 10b, 10c: 1 no.lu mezarın baş taşı, başlık detayı ve 2023 yılı itibari ile boş olan yeri

Mezar No.: 2

İnceleme Tarihi: 24.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 11a,11b,11c,11d,11e,11f,11g,11h,11ı **Çizim No.:** 2a,2b,2c,2d,2e

Kimliği: Yağcızâde Salih Efendi

Tarihi: H.1138/M.1725-26

Boyutları: Baş Taşı: 150x53-70-68-70x17 cm

Ayak Taşı: 115x55-54-72-69x17 cm

Sanduka: Uzun Kenarlar: 150x76x19 cm

Kitabe Metni:

Merhûm Yağcızâde es-Seyyid

مرحوم یغجی زاده السید

Salih Efendi ruhi için

صالح افندی روحی ایچون

El-Fâtiha Sene 1138

الفاتحه سنه ۱۱۳۸

Malzemesi: Taş

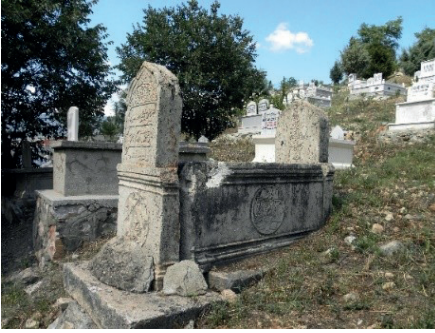
Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli üstü açık sanduka mezar tipinde olan bu örnek, baş ve ayak şahidesi ve sandukaya ait iki uzun yan kanattan oluşmaktadır (**Fot. 11a**). Düşey dikdörtgen prizmal gövdeli baş ve ayak şahideleri aşağıya doğru genişleyerek sandukanın kısa yan kanatlarını oluşturmaktadır. Şahideler ve sanduka yan kanatları, bazı küçük çaplı kırıklar dışında olabildiğince iyi durumdadır. Taşların tamamı yerden yükseltilmiş taş kaide üzerine yerleştirilmiştir.

Baş şahide, sivri kemer biçiminde sonlandırılmış ve yukarıdan aşağıya doğru genişleyen düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Mezar dışına bakan gövde yüzeyinde sülüs hatla yazılmış üç satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Satırlar kartuşlarla birbirinden ayrılmıştır. Şahidenin üst bölümü kitabe metninden bağımsız olarak bir alınlık şeklindedir. Alınlık kıvrık dallar üzerinde yer alan rumi motifleri ve tepede palmet motifi ile tamamlamış bitkisel motiflerle süslenmiştir. Şahidenin alt bölümü, aynı zamanda sandukanın kısa yan kanadı durumundaki yüzeyde ise yuvarlak bir rozet içerisinde 6 kollu yıldız motifi şeklindeki geometrik süsleme yer almaktadır. 6 kollu yıldız motifinin içi ve kenar boşlukları da prizmatik üçgenlerle hareketlendirilmiştir (**Fot.11b**). Ayrıca şahidenin mezara bakan iç yüzeyinde ise stilize yaprak motifleri ile hareketlendirilmiş servi ağacı motifine yer verilmiştir (**Fot.11c**). İlk inceleme tarihi olan 24.06.2018'de bulunduğu yerde sağlam bir şekilde duran baş taşının, Eylül 2023 tarihindeki incelemede düşmüş olduğu tespit edilmiştir (**Fot.11h, 11ı**).

Ayak şahide, sivri kemer biçiminde sonlandırılmış ve yukarıdan aşağıya doğru genişleyen düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Mezar dışına bakan gövde yüzeyinde stilize yaprak motifleri ile hareketlendirilmiş servi ağacı motifine ve

şahidenin alt bölümü, aynı zamanda sandukanın kısa yan kanadı durumundaki yüzeyde ise yuvarlak bir rozet içerisinde 6 kollu yıldız motifine yer verilmiştir (**Fot.11d**). Ayak şahidenin mezara bakan iç yüzeyinde de yine stilize yaprak motifleri ile hareketlendirilmiş servi ağacı motifi yer almaktadır (**Fot.11e**).

Sandukanın uzun yan kanatları yatay dikdörtgen prizmal bir forma sahiptir. Yan kanatlardan sadece güney yöne bakan yüzey üzerinde süsleme vardır. Burada ortada yuvarlak bir rozet içerisinde 6 kollu yıldız motifine yer verilmiştir. Yüzey üstten ve alttan iç bükey ve dış bükey profillerle sınırlandırılmıştır (**Fot.11f**). Kuzeye bakan diğer yüzey sade bırakılmıştır (**Fot.11g**).

Fot. 11a, 11b, 11c: 2 no.lu mezarın genel görüntüsü, baş taşının dış ve iç yüzeyi

Fot. 11d, 11e: 2 no.lu mezarın ayak taşının dış ve iç yüzeyi

Fot. 11f, 11g: 2 no.lu mezarın sanduka yan taşları (Güney-Kuzey)

Fot. 11h, 11i: 2 no.lu mezarın 2023 yılı itibari ile durumu

Mezar No.: 3

İnceleme Tarihi: 28.03.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 12

Çizim No.: 3

Kimliği: ...ranzâde Mustafa

Tarihi: H.1180/M.1766-67

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 40x27-24x14 cm **Boyun:** 3x49 cm

Başlık: 30x90 cm

Kitabe Metni:

Ziyâretten murâd olan du'âdır

زیارتدن مراد اولان دعادر

Bugün bana ise yarın sanadır

بوگون بکا ایسه یارین سکادر

....ranzâde Mustafa

...رانزاده مصطفی

Ruhi için oku Fâtiha ana

روحی ایچون اوقو فاتحه اکا

1180

۱۱۸۰

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnek gövde ve başlıkta bulunan küçük çaplı kırıklar dışında iyi durumdadır. Başlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde rika hattı ile yazılmış beş satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Satırlar ayrı ayrı çerçeve içerisine alınmadan alt alta yazılmıştır. Şahide, üst bölümde silindirik kısa bir boyun kısmı ve kavuk şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Kavuk; yukarı doğru taşkın başlıklı, dilimsiz düz yüzeyli taşkın sarıklı kavuk biçimindedir. Süslemesi yoktur (**Fot.12**).

Fot. 12: 3 no.lu mezarın baş taşı

Mezar No.: 4

İnceleme Tarihi: 26.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 13a,13b **Çizim No.:** 4

Kimliği: Hacı Hasan Alemdar **Tarihi:** H.2 Ramazan 1180/M.1 Şubat 1767

Boyutları: Baş Taşı: 80x36-35x12 cm

Kitabe Metni:

2 Mâh-ı Ramazan

۲ ماه رمضان

El-Fâtiha sene 1180

الفاتحه سنه ۱۱۸۰

Ruh-i mevtâya bakub da elin aç

روح موتابه باقوب ده الین اج

Bir gün sen de olursun du'âya muhtâc

بر گون سن ده اولورسن دعایه محتاج

Ziyâretten murâd bir du'âdır

زیرتدن مرادبردعادر

Bugün bana ise yarın sanadır

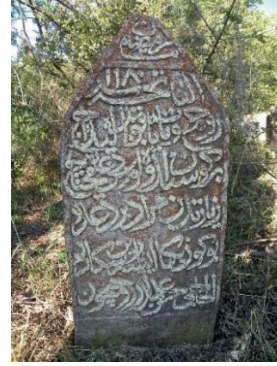
بوگون بکا ایسه یارین سکادر

El-Hacı Hasan Alemdar ruhiçün

الحاجی حسن علمدار روحیچون

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Etrafı duvarlarla çevrili bir aile mezarlığının içerisinde (Fot.13a). Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnek küçük kırıklar ve gövde yüzeyini saran likenler dışında iyi durumdadır. Sivri kemer biçiminde sonlandırılmış ve yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış yedi satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. İlk satır kartuşla sınırlandırılmış, devam eden diğer satırlar kartuşlanmadan alt alta yazılmıştır. Süslemesi yoktur (Fot.13b).

Fot. 13a, 13b: 4 no.lu mezarın konumu ve baş taşı

Mezar No.: 5

İnceleme Tarihi: 28.03.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 14

Çizim No.: 5

Kimliği: Hafız Ömer Efendi

Tarihi: H.1181/M. 1767-68

Boyutları: Baş Taşı: 50x45x15 cm

Kitabe Metni:

Ziyâretten murâd heman du'âdır

زیارتدن مراد همان دعادر

Bugün bana ise yarın sanadır

بوگون بکا ایسه یارین سکادر

Merhûm el mağfur es-seyyid Hâfız
Ömer

مرحوم المغفور السید حافظ عمر

Efendi ruhiçün el-Fâtiha

افندی روحیچون الفاتحه

1181

۱۸۱۱

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnek küçük kırıklar dışında iyi durumdadır. Sivri kemer biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış beş satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Satırlar kartuşlanmadan alt alta yazılmıştır. Süslemesi yoktur (**Fot.14**).

Fot. 14: 5 no.lu mezarın baş taşı

Mezar No.: 6

İnceleme Tarihi: 28.03.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 15 **Çizim No.:** 6

Kimliği: Osman Ağa **Tarihi:** H.1193/M.1779-80

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 30x17-16x8 cm **Boyun:** 5x45 cm

Başlık: 20x58-43 cm

Kitabe Metni:

Merhûm ‘Osmân

مرحوم عثمان

Ağa Ruhiçün

اغا روحیچون

El-Fâtiha

الفاتحه

Sene 1193

سنة ۱۱۹۳

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnek tabiat şartlarına bağlı yıpranmalar ve küçük çaplı kırıklar dışında iyi durumdadır. Başlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Küçük boyutlu bir taştır. Ön

yüzeyinde yer alan ve dört satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla yazılmıştır. Satırlar ayrı ayrı çerçeve içerisine alınmadan alt alta sıralanmıştır. Şahide, üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve kavuk şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Kavuk; düz başlıklı, kısa taşkın sarıklı kavuk biçimindedir. Süslemesi yoktur (**Fot.15**).

Fot. 15: 6 no.lu mezarın baş taşı

Mezar No.: 7

İnceleme Tarihi: 30.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 16a,16b

Çizim No.: 7

Kimliği: Emine Hâtun

Tarihi: H.1227/M.1812-13

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 49x33x8 cm **Boyun:** 10x40 cm **Başlık:** ?

Kitabe Metni:

Sene 1227

سنه ١٢٢٧

Beni kıl mağfîret ey Rabb-i
Yezdân

بنی قیل مغفرت ای رب یزدان

Bi-hakk-ı 'arş-ı a'zam nûr-ı
Kur'an

بحق عرش اعظم نور قران

Gelüb kabrim ziyaret iden ihvân

گلوب قبرم زیارت ایدن اخوان

İde bir Fâtiha ruhuma ihsân

ایده بر فاتحه روحمه احسان

Etmekçi Sâlih Ağa'nın kerimesi
Emine Hâtun

اتمکچی صالح اغانک کریمه سی امینه خاتون

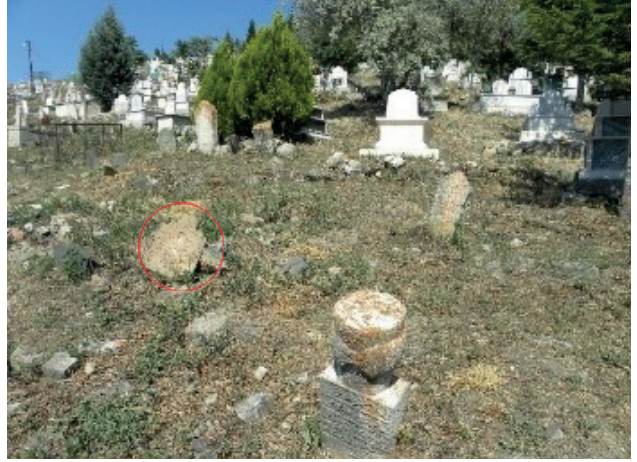
Ruhiçün el-Fâtiha

روحیچون الفاتحه

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Mezar tipi tespit edilemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesin-

den oluşan bu örnekte şahide, mezarlık alanı içerisinde atıl durumda tespit edilmiştir (**Fot.16a,16b**). Mevcut durumuyla düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde yer alan ve yedi satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla yazılmıştır. Kitabenin satırları düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Şahidenin üst bölümünde silindirik bir boyun yer almaktadır. Üst bölümde olması gereken hotoz başlık mevcut değildir. Gövde yüzeyinde yıpranmalar ve kırıklar mevcuttur. İlk inceleme tarihi olan 30.06.2018'de zaten atıl durumda tespiti yapılan bu mezar taşının son yapılan incelemelerde bulunduğu yerde olmadığı görülmüştür.

Fot. 16a, 16b: 7 no.lu mezarın baş taşı ve 2018 yılında mezar taşının atıl durumu

Mezar No.: 8

İnceleme Tarihi: 24.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 17

Çizim No.: 8

Kimliği: Sâliha Hâtun

Tarihi: H.1233/M.1817-18

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 32x23x9 cm **Boyun:** 9x40 cm

Başlık: 15x44 - 50 cm

Kitabe Metni:

Ziyâretten murâd bir du'âdır

زیارتدن مراد بر دعادر

Bugün bana ise yarın sanadır

بوگون بکا ایسه یارین سکادر

Sepetcizâde Hâcî Mustafa

سپتجی زاده حاجی مصطفی

Kerimesi Sâliha Hâtun

کریمهسی صالحه خاتون

Ruhuna el-Fâtiha Sene 1233

روحنه الفاتحه سنه ۱۲۳۳

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnek, kitabesinin son satırı toprağa gömülü vaziyette tespit edilmiştir. Başlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış beş satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Satırlar kartuşlarla birbirinden ayrılmıştır. Şahide, üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve hotoz şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Hotoz; boyundan itibaren yay biçiminde genişleyen ve tepe kısmı düz hotoz biçimindedir. Başlıkta önemli oranda kırıklar mevcuttur. Taş yüzeyinde likenler oluşmuştur. Süslemesi yoktur (Fot.17).

Fot. 17: 8 no.lu mezarın baş taşı

Mezar No.: 9

İnceleme Tarihi: 24.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 18a,18b,18c,18d,18e,18f,18g,18h **Çizim No.:** 9a,9b,9c,9d,9e,9f

Kimliği: Hacı Hüseyin Alemdar

Tarihi: H.1234/M.1818-19

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 50x31-30x19(11-8) cm **Boyun:** 14x65 cm

Başlık: 22x84 cm

Ayak Taşı: 65x32x20(11-9) cm

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hayyü'l-Bâki

Sene 1234

Âkibet itdi Alemdar Hüseyin el-gâzi

Baş açık yalın ayak 'azm-i râh dâr-ı karâr

Ruhuna Fâtihalar okuyalar merhûmun

هو الحى الباقي

سنه ١٢٣٤

عاقبت ايتدى علمدار حسين الغازی

باش اچق یالن ایق عزم راه دارقرار

روحنه فاتحهلر اوقیملر مرحومک

Affede cümle zünûbunu ol varisü'l-ğaffâr عفو ایدہ جملہ ذنوبکی اولوارث الغفار
 Allah Allah ile Vâzih didi târîhin الله الله ایلہ واضح دیدی تارخک
 Celb idüb cennette dileği aleme kaldılar جلب ایدوب جنتہ دیلدگی علمهقادیلر
 Hafız Alemdarzâde el-Hac Hüseyin(?) حافظ علمدار زادہ الحاج حسین
 Alemdar Ruhuna el-Fâtiha علمدار روحنه الفاتحه

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Alemdaroğlu (Hacı Bayraktarzâde) Aile Mezarlığı'nın içerisinde (Fot.18a). Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek baş ve ayak şahidesinden oluşmaktadır (Fot.18b). Şahideler tabiat şartlarına bağlı yıpranmalar ve ufak çaplı kırıklar dışında iyi durumdadır.

Baş şahide, başlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış on satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin gövde yüzeyindeki satırları düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Serlevha ve tarihin yer aldığı ilk satır boyun kısmına işlenmiştir ve ayrıca kartuşlanmıştır. Şahide, üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve kâtibi kavuk şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Kavuk; kâtibinin bir türü olan çubuklu başlıklı, kısa taşkın sarıklı kavuk biçimindedir (Fot.18c). Şahidenin arka yüzeyine gövdesi zikzaklarla hareketlendirilmiş stilize bir servi ağacı motifi işlenmiştir (Fot.18d). Dar yüzeylerde ise merkezde bir çiçek ve bu çiçeğin üstünde ve altında yan yana yaprak dizilerinden oluşan bitkisel süslemelere yer verilmiştir (Fot.18e).

Ayak şahide, tepesi üçgen biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Mezara bakan ön yüzeyine stilize bir kandil motifi işlenmiştir. Kandil asma kandil şeklinde olup üstten üç askı ile bağlıdır. Çanak şeklindeki gövdesi geometrik motiflerle hareketlendirilmiştir. Dip kısmından aşağıya doğru damla şeklinde pullar ve tam merkezden bir püskül sarmaktadır (Fot.18f). Şahidenin arka yüzeyine gövdesi zikzaklarla hareketlendirilmiş stilize bir servi ağacı motifi işlenmiştir. Servinin tepe noktası üç küçük yaprak motifi ile tamamlanmıştır (Fot.18g). Dar yüzeylerde ise çiçek ve "s" kıvrımlı yaprak motiflerinden oluşan bitkisel süslemelere yer verilmiştir (Fot.18h).

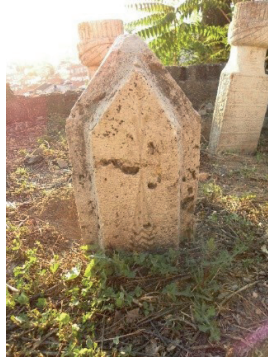
Fot. 18a: Alemdaroğlu Aile Mezarlığı'nın genel görüntüsü

Fot. 18b: 9 no.lu mezarın konumu

Fot. 18c, 18d, 18e: 9 no.lu mezarın baş taşının ön, arka ve yan yüzeyi

Fot. 18f, 18g, 18h: 9 no.lu mezarın ayak taşının ön, arka ve yan yüzeyi

Mezar No.: 10

İnceleme Tarihi: 26.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 19a,19b **Çizim No.:** 10

Kimliği: Rukiyye Hâtun **Tarihi:** H.1235/M.1819-20

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 60x24x16 cm **Boyun:** 6x15x15 cm **Başlık:** ?

Kitabe Metni:

Ziyâretten murâd bir du'âdır
Bugün bana ise yarın sanadır
Haffâf Hasan Ağa'nın zevcesi
Rukiyye Hâtun ruhiçün
El-Fâtiha Sene 1235

زیارتدن مراد بر دعادر
بوگون بکا ایسه یارین سکادر
خفاف حسن اغانک زوجه سی
رقیه خاتون روحیچون
الفاتحه سنه ۱۲۳۵

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Etrafı duvarlarla çevrili bir aile mezarlığının içerisinde. Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek sadece baş şahidesinden oluşmaktadır (**Fot.19a**). Boyun ve başlık kırıktır. Mevcut durumuyla düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış beş satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Satırlar kartuşlarla birbirinden ayrılmıştır. Yukarıya doğru devam eden kırık ve deforme olmuş durumdaki boyun kısmının üzerinde olması muhtemel hotoz başlık günümüzde mevcut değildir. Taş yüzeyinde likenler oluşmuştur ve yıpranmalar mevcuttur. Süslemesi yoktur (**Fot.19b**).

Fot. 19a, 19b: 10 no.lu mezarın konumu ve baş taşı

Mezar No.: 11

İnceleme Tarihi: 24.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 20a,20b,20c,20d,20e,20f,20g **Çizim No.:** 11a,11b,11c, 11d,11e,11f

Kimliği: Ömer Alemdar

Tarihi: H.1237/M.1821-22

Boyutları: Baş Taşı: Gövde:55x35x22(13-9) cm **Boyun:**16x71cm

Başlık:23x98-90 cm

Ayak Taşı: 85x32x20(11-9) cm

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hayyü'l-Bâki
1237

هو الحى الباقي
۱۲۳۷

Bihamdillah... Alemdar idüb bekaya azm ile ایل علمدار ایدوب بقایه عزم ایل

İrışdim menzil-i kabre muharrer taşî nişan itdim ارشدم منزل قبره محرر طاشی نشان ایتم
 Ricam budur Hüda senden şehidler zümresiyle haşr eyle رجام بودر خدا سندن شهیدلر
 زمرسیله حشر ایله

Canım tende var iken afv-ı zünubum rica itdim جاتم تنده وار ایکن عفو ذنوبم رجا ایتم
 Neçe(?) isyanlar Muhammed-i şefî itdim نهچه اصیان لر.... محمد شفیع ایتم
 Hâfız Alemdarzâde Ömer Alemdar ruhuna Fâtiha حافظ علمدار زاده عمر علمدار روحنه فاتحه

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Alemdaroğlu (Hacı Bayraktarzâde) Aile Mezarlığı'nın içerisinde. Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek baş ve ayak şahidesinden oluşmaktadır. Şahideler tabiat şartlarına bağlı yıpranmalar ve küçük kırıklar dışında iyi durumdadır (**Fot.20a**).

Baş şahide, başlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış sekiz satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin gövde yüzeyindeki satırları düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Serlevha ve tarihin yer aldığı ilk iki satır boyun kısmına işlenmiştir ve ayrı ayrı kartuşlanmıştır. Şahide üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve kâtibi kavuk şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Kavuk; kâtibinin bir türü olan çubuklu başlıklı, kısa taşkın sarıklı kavuk biçimindedir (**Fot.20b**). Şahidenin arka yüzeyine gövdesi zikzaklarla hareketlendirilmiş stilize bir servi ağacı motifi işlenmiştir. Servinin tepe noktası üç küçük yaprak motifi ile bitirilmiştir (**Fot.20c**). Dar yüzeylerde ise çiçek ve “s” kıvrımlı yaprak motiflerinden oluşan bitkisel süslemelere yer verilmiştir (**Fot.20d**).

Ayak şahide, tepesi üçgen biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Mezara bakan ön yüzeyine stilize bir kandil motifi işlenmiştir. Kandil, asma kandil şeklinde olup üstten üç askı ile bağlıdır. Askının gövdeye bağlantı yerleri ve tepede yer alan asma bölümü halka şeklinde vurgulanmıştır. Çanak şeklindeki gövdesi eğrisel dikey yivlerle hareketlendirilmiştir. Dip kısmından aşağıya doğru damla şeklinde pullar ve tam merkezden bir püskül sarkmaktadır (**Fot.20e**). Şahidenin arka yüzeyine gövdesi zikzaklarla hareketlendirilmiş stilize bir servi ağacı motifi işlenmiştir. Servinin tepe noktası üç küçük yaprak motifi ile tamamlanmıştır (**Fot.20f**). Dar yüzeylerde ise, taş üç yönden saran çiçek ve “s” kıvrımlı yaprak motiflerinden oluşan bitkisel süslemelere yer verilmiştir (**Fot.20g**).

Fot. 20a: 11 no.lu mezarın konumu

Fot. 20b, 20c, 20d: 11 no.lu mezarın baş taşının ön, arka ve yan yüzeyi

Fot. 20e, 20f, 20g: 11 no.lu mezarın ayak taşının ön, arka ve yan yüzeyi

Mezar No.: 12

İnceleme Tarihi: 26.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 21a,21b

Çizim No.: 12

Kimliği: Muhammed Ağa

Tarihi: H.1241/M.1825-26

Boyutları: Baş Taşı: 72x33x15 cm

Kitabe Metni:

Ah ile zâr firkatle gençliğime doymadım اه ايله زار فرقتله گنجلغمه طويمدم
 Çün ecel peymânesi dolmuş murâd almadım چون اجل پيمانهسى طولمش مراد المدم
 Hasreta fani cihanda tul-i ömür sürmedim حسرتا فانى جهانده طول عمر سورمدم
 Firkata takdir bu imiş tâ ezelden bilmedim فرقته تقدير بو ايمش تا ازلدن بيلمدم
 Hasan Alemdarzâde Genc Muhammed Ağa حسن علمدار زاده گنج محمد اغا
 Ruhuna el-Fâtiha 1241 روحنه الفاتحه ۱۲۴۱

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Etrafı duvarlarla çevrili bir aile mezarlığının içerisinde. Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek sadece baş şahidesinden oluşmaktadır. Dikenli bir ağacın altında sıkışıp kalan bu mezar taşını temizlemek, ölçüsünü almak ve fotoğraflamak oldukça zor olmuştur (**Fot.21a**). Mevcut durumuyla düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış altı satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Satırlar birbirinden kartuşlarla ayrılmıştır. Son iki satır aynı kartuş içerisinde yer almaktadır. Şahidenin üst bölümü kırık vaziyette olup, yukarıya doğru devam etmesi muhtemel boyun ve başlık kısmı mevcut değildir. Gövde yüzeyinde de kırıklar ve yıpranmalar mevcuttur. Süslemesi yoktur (**Fot.21b**).

Fot 21a, 21b: 12 no.lu mezarın konumu ve baş taşı

Mezar No.: 13

İnceleme Tarihi: 24.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 22a,22b,22c,22d,22e,22f,22g **Çizim No.:** 13a,13b,13c, 13d,13e,13f

Kimliği: Ahmed Ağa

Tarihi: H.1242/M.1826-27

Boyutları: Baş Taşı: Gövde:55x37x21(13-8) cm **Boyun:**13x72 cm

Başlık:22x90-81cm

Ayak Taşı: 110x35-33x20(11-9) cm

Kitabe Metni:

Nev-civânım gitti cennet bağına

نو جوانم گيتدى جنت باغنه

Firâkı kaldı ümmisinin canına	فراقى قالدی عُمِّسِنَك جاننه
Kıl müyesser Hak cennette yanına	قيل ميسر حق جَنَّتِه يانينه
Ki zira affetmek lââyık şanına	كه زيرا عفو ايتمك لايق شاننه
Hâfizzâde Ahmed Ağa ruhuna	خافض زاده احمد اغا روحنه
El-Fâtîha 1242	الفاتحه ١٢٤٢

Malzemesi: Taş

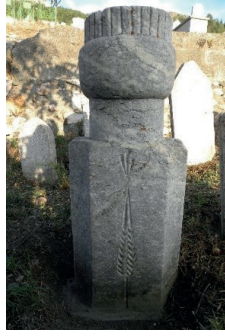
Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Alemdaroğlu (Hacı Bayraktarzâde) Aile Mezarlığı'nın içerisinde. Mevcut durumuyla şahideli toprak mezar görünümünde olan fakat şahideli üstü açık sanduka mezar tipinde olduğu düşünülen bu örnekten günümüze baş ve ayak şahidesi ulaşmıştır. Sandukayı oluşturan kısa yan kanatların küçük bir bölümü toprak üstünden görülmektedir. Uzun yan kanatlar ise görünürde yoktur. Şahideler tabiat şartlarına bağlı yıpranmalar ve ufak çaplı kırıklar dışında iyi durumdadır (**Fot.22a**).

Baş şahide, başlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış altı satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin ilk dört satırı düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Son iki satır aynı kartuş içerisinde yer almaktadır. Şahide üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve kâtibî kavuk şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Kavuk; kâtibinin bir türü olan çubuklu başlıklı, kısa taşkın sarıklı kavuk biçimindedir. Başlığın ön tarafında sarığın üstüne bir tüy motifi işlenmiştir (**Fot.22b**). Şahidenin arka yüzeyine gövdesi zikzaklarla hareketlendirilmiş stilize bir servi ağacı motifi işlenmiştir. Servinin tepe noktası üç küçük yaprak motifi ile tamamlanmıştır (**Fot.22c**). Dar yüzeylerde ise alt tarafta uçları bağlanmış “s” kıvrımlı yaprak ve çiçek motiflerinden oluşan bitkisel süslemelere yer verilmiştir (**Fot.22d**).

Ayak şahide, tepesi baş aşağı duran yaprak motifleri şeklinde sonlandırılmış yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Mezara bakan ön yüzeyinde stilize bir kandil motifi yer almaktadır. Kandil asma kandil şeklinde olup üstten üç askı ile bağlıdır. Çanak şeklindeki gövdesi oldukça sadedir. Dip kısmından aşağıya doğru damla şeklinde pullar ve tam merkezden bir püskül sarmaktadır (**Fot.22e**). Şahidenin arka yüzeyine alt tarafta sapları bağlı stilize bir çiçek buketi motifi işlenmiştir (**Fot.22f**). Dar yüzeylerde ise alt tarafta uçları bağlanmış “s” kıvrımlı yaprak ve çiçek motiflerinden oluşan bitkisel süslemelere yer verilmiştir (**Fot.22g**). Aşağıya doğru genişleyen ayak taşının alt kısmı belli ki bir sanduka mezarın kısa yan kanadını oluşturmaktadır. Büyük çoğunluğu toprak altında kalan bu bölümün yüzeyindeki bitkisel süslemeler toprak üstünde kalan bölümden kısmen görülebilmektedir.

Fot. 22a: 13 no.lu mezarın konumu

Fot. 22b, 22c, 22d: 13 no.lu mezarın baş taşının ön, arka ve yan yüzeyi

Fot. 22e, 22f, 22g: 13 no.lu mezarın ayak taşının ön, arka ve yan yüzeyi

Mezar No.: 14

İnceleme Tarihi: 12.04.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 23a, 23b **Çizim No.:** 14

Kimliği: Hüseyin Ağa **Tarihi:** H.1242/M.1826-27

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 45x28x14 cm **Boyun:** 8x54 cm

Başlık: 22x73-70 cm

Kitabe Metni:

Zâlim elinden gördü acı

ظالم النذن گوردی اچی

Kıl müyesser Hakk sa'âdet tâcı

قیل میسر حق سعادت تاجی

Du'a okuyanlar görmeye cehennem sacı

دعا اوقینلر گورمیه جهنم ساجی

Hüseyin Ağa ruhuna el-Fâtiha

حسین اغا روحنه الفاتحه

Sene 1242

سنه ۱۲۴۲

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek sadece baş şahidesinden oluşmaktadır. Mezar taşı, tabiat şartlarına bağlı yıpranmalar, ufak çaplı kırıklar ve özellikle başlığı saran likenler dışında iyi durumdadır. Başlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış beş satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin satırları dikdörtgen kartuşlar içerisinde. Kalın ve silindirik bir boyun kısmı bulunan mezar taşı kâtipi kavuk şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Kavuk; kâtipinin bir türü olan çubuklu başlıklı, kısa taşkın sarıklı kavuk biçimindedir. Başlığın ön tarafında, sarığın üstüne bir tüy motifi ve çubuklu başlığın tam ortasına bir sorguç işlenmiştir (**Fot. 23a, 23b**).

Fot. 23a, 23b: 14 no.lu mezarın baş taşı ve başlık detayı

Mezar No.: 15

İnceleme Tarihi: 29.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 24a, 24b **Çizim No.:** 15

Kimliği: Saliç Hâtun **Tarihi:** H.1244/M.1828-29

Boyutları: Baş Taşı: 50x26x10 cm **Ayak Taşı:** 36x24x9 cm

Kitabe Metni:

Gençliğine doymayan

گنجگنه طويميان

Dünya murâdına ırmeyen

دنیا مرادنه ایرميان

Dellâl Muhammed'in kerimesi

دلّال محمّدك كريمه سى

Saliç Hâtun ruhuna

صاليچ خاتون روحنه

El-Fâtiha Sene 1244

الفاتحه سنه ١٢٤٤

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek baş ve ayak şahidesinden oluşmaktadır (**Fot.24a**).

Baş şahide, mevcut durumuyla düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış beş satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Satırlar birbirinden dikdörtgen kartuşlarla ayrılmıştır. Şahidenin üst bölümü kırık vaziyettedir. Yukarıya doğru devam etmesi muhtemel boyun ve hotoz başlık mevcut değildir. Taş yüzeyinde kırıklar, yıpranmalar ve likenler mevcuttur. Şahide üzerinde süsleme bulunmamaktadır (**Fot.24b**).

Ayak şahide, tepesi üçgen biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Süslemesi yoktur.

Fot. 24a, 24b: 15 no.lu mezarın konumu ve baş taşı

Mezar No.: 16**İnceleme Tarihi:** 24.06.2018/30.09.2023**Fotoğraf No.:** 25a, 25b, 25c**Çizim No.:** 16a, 16b**Kimliği:** Fatma Hâtun**Tarihi:** H.1253/M.1837-38**Boyutları: Baş Taşı: Gövde:** 42x28x14 cm **Boyun:** 8x48 cm**Başlık:** 15x50-65 cm**Ayak Taşı:** 55x30-27x8 cm**Kitabe Metni:**

Gonca iken terk eyledi cihânı

غنجہ ایکن ترک ایلدی جہانی

Turâb oldu gül misâl cümânî تراب اولدی گول مثال جمانی
 Evliyâlar ile haşr ide rahmani اولیالر ایله حشر ایده رحمانی
 Hızıroğlu Kerimesi حضر اوغلو کریمه سی
 Fatma Hâtun ruhuna فاطمه خاتون روحنه
 El-Fâtiha Sene 1253 الفاتحه سنه ۱۲۵۳

Malzemesi: Mermer

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek baş ve ayak şahidesinden oluşmaktadır (**Fot.25a**). Şahideler, tabiat şartlarına bağlı yıpranmalar ve küçük çaplı kırıklar dışında iyi durumdadır.

Baş şahide, başlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış altı satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Satırlar kartuşlarla birbirinden ayrılmıştır. Şahide üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve hotoz şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Hotoz; boyundan itibaren yay biçiminde genişleyen ve tepe kısmı düz hotoz biçimindedir. Şahide üzerinde süsleme bulunmamaktadır (**Fot.25b**).

Ayak şahide, tepesi üçgen biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Süslemesi yoktur (**Fot.25c**).

Fot. 25a, 25b, 25c: 16 no.lu mezarın konumu baş ve ayak taşı

Mezar No.: 17

İnceleme Tarihi: 24.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 26a, 26b, 26c **Çizim No.:** 17a, 17b

Kimliği: Hacı Hasan Ağa **Tarihi:** H.1263/M.1846-47

Boyutları: Baş Taşı: 58x28-27x15 cm

Ayak Taşı: 58x27x13 cm

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hallâku'l-Bâki

هو الخلاق الباقي

Mağfiret kıl beni ey Rabb-i Yezdân

مغفرت قیل بنی ای رب یزدان

Bi-hakk-ı 'arş-ı a'zâm nûr-ı Kur'an
Gelüb kabrim ziyaret iden ihvân
İde Hâfız ' Alemdarzâde
El-Hacc Hasan Ağa'nın
Ruhuna Fâtiha ihsân
Sene 1263

بحق عرش اعظم نور قران
گلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
ایده حافظ علمدار زاده
الحاج حسن اغانک
روحنه فاتحه احسان
سنه ۱۲۶۳

Malzemesi: Mermer

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Alemdaroğlu (Hacı Bayraktarzâde) Aile Mezarlığı'nın içerisinde. Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek baş ve ayak şahidesinden oluşmaktadır (**Fot. 26a**).

Baş şahide, mevcut durumuyla yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış sekiz satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin satırları oval kartuşlarla çevrelenmiştir. Şahidenin üst bölümü kırık vaziyettedir. Yukarıya doğru devam etmesi muhtemel boyun ve başlık mevcut değildir. Taş yüzeyinde kırıklar, yıpranmalar ve likenler mevcuttur. Süsleme olarak serlevha satırının sonuna yedi yapraklı küçük bir çiçek motifi işlenmiştir, çiçeğin çevresinde dilimli küçük yaprak motifleri yer almaktadır (**Fot.26b**).

Ayak şahide, sivri kemer biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Süslemesi yoktur (**Fot.26c**).

Fot. 26a, 26b, 26c: 17 no.lu mezarın konumu, baş ve ayak taşı

Mezar No.: 18

İnceleme Tarihi: 28.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 27

Çizim No.: 18

Kimliği: Abdullah

Tarihi: H.1264/M.1847-48

Boyutları: Baş Taşı: 68x24x11 cm

Kitabe Metni:

Nev-civânım gitti cennet bağına
 Firâk kaldı atasının canına
 Kıl müyesser hak cennetde yanına
 Ki affetmek lâıyk şânına
 Bâyezid oğlu el-Hacc
 İbrâhim Ağa'nın mahdûmu
 Abdullah ruhuna
 El-Fâtiha Sene 1264

نو جوانم گیتدی جنت باغنه
 فراق قالدی اتاسنک جاننه
 قیل میسر حق جنتده یاننه
 که عفو اتمک لایق شاننه
 بایزید اغلی الحاج
 ابراهم اغانک مخدومی
 عبد الله روحنه
 الفاتحه سنه ۱۲۶۴

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek sadece baş şahidesinden oluşmaktadır. Mevcut durumuyla düşey dikdört-gen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış sekiz satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin satırları kartuşlarla çevrelenmiştir. Şahidenin üst bölümü kırık vaziyettedir. Yukarıya doğru devam etmesi muhtemel boyun ve başlık kısmı mevcut değildir. Taş yüzeyinde kırılmalar, yıpranmalar ve yoğun olarak likenler mevcuttur. Süslemesi yoktur (Fot.27).

Fot. 27: 18 no.lu mezarın baş taşı

Mezar No.: 19

İnceleme Tarihi: 12.04.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 28a,28b,28c,28d,28e

Çizim No.: 19a,19b,19c,19d

Kimliği: Hacı Mehmed Ağa

Tarihi: H.1276/M.1859-60

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 95x27x13 cm **Boyun:** 8x50 cm

Başlık: 20x68 cm

Ayak Taşı: 90x26x14 cm

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hallâku'l-Bâki

Ne kadar âli olsa kişinin şanı

Âkıbet iki taştır anın nişânı

Rahmetinle mağfîret kıl ya Gâni

Cennetü'l-me'vi ola anın makamı

Abdulfettahzâde el-Hacc

Mehmed Ağa ruhiçün el-Fâtîha

Sene 1276

هو الالق الباقي

نقدر عالي اولسه كيشنك شانى

عاقبت ايكى طاشدر انك نشانى

رحمتكله مغفرت قيل يا غانى

جنت الموى اوله انك مقامى

عبد الفتاح زاده الحاج

محمد اغا روحيجون الفاتحه

سنه ١٢٧٦

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek baş ve ayak şahidesinden oluşmaktadır. Şahideler tabiat şartlarına bağlı yıpranmalar, ufak çaplı kırıklar ve yüzeylerini kaplayan likenler dışında iyi durumdadır (**Fot. 28a**).

Baş şahide, başlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde yer alan ve sekiz satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla yazılmıştır. Kitabenin satırları düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Şahide üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve sarıklı fes başlıkla sonlandırılmıştır (**Fot. 28b**). Şahidenin arka yüzeyine gövde boyunca yükselen bir servi ağacı motifi işlenmiştir. Servinin tepe noktası sola doğru eğik vaziyettedir (**Fot. 28c**).

Ayak şahide, tepesi üçgen biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Şahidenin mezara bakan ön yüzeyi bezemesiz bırakılmış, arka yüzeyine gövde boyunca yükselen bir servi ağacı motifi işlenmiştir. Servinin tepe noktası sola doğru eğik vaziyettedir (**Fot. 28d**).

Fot. 28a: 19 no.lu mezarın konumu

Fot. 28b, 28c: 19 no.lu mezarın baş taşının ön ve arka yüzeyi

Fot. 28d, 28e: 19 no.lu mezarın ayak taşının ön ve arka yüzeyi

Mezar No.: 20

İnceleme Tarihi: 24.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 29a,29b,29c,29d **Çizim No.:** 20a,20b,20c

Kimliği: Hâcî Ali Ağa

Tarihi: H.1280/M.1863-64

Boyutları: Baş Taşı: 150(95-55) cm Çap: 85-67 cm Ayak Taşı: 65 cm

Çap: 80-68 cm

Kitabe Metni:

Allah

Lailahe İlla hüve'l bâki Barutcu

zâde mağfurun ileyh Hâcî 'Ali

Ağa ruhiçün el-Fâtîha Sene 1280

الله

لا اله الا هو الباقي باروتجى

زاده مغفور اليه حاجى على

اغا روحىچون الفاتحه سنه ١٢٨٠

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek baş ve ayak şahidesinden oluşmaktadır. Günümüzde baş şahide düşmüş vaziyette ve mezarın yakınlarında bir yerde âtıl durumdadır (**Fot.29a**).

Baş şahide sekizgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Ön yüzeyinin üst bölümünde yer alan dört satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla yazılmıştır. Kitabenin satırları kartuşlarla çevrelenmiştir (**Fot.29b**). Şahidenin tepe noktasına on altı yapraklı bir çiçek motifi işlenmiştir (**Fot.29c**). Ayak şahide sekizgen prizmal bir gövdeye sahiptir. Özgün yerinde ve ayakta tespit edilmiştir. Süslemesi yoktur (**Fot.29d**).

Fot. 29a, 29b, 29c: 20 no.lu mezarın baş taşı, kitabe ve süsleme detayı

Fot. 29d: 20 no.lu mezarın ayak taşı

Mezar No.: 21

İnceleme Tarihi: 28.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 30 **Çizim No.:** 21

Kimliği: Ayşe Hâtun **Tarihi:** H.1295/M.1878

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 73x27x13 cm **Boyun:** 6x49 cm **Başlık:** 15x52-72 cm

Kitabe Metni:

Sene 1295

Ayşe Hâtun gitti dâr-ı bekâya

Ruhu irişdi cennet-i a'lâya

Niyâzım budur hazreti Mevlâya

Şefî ola yarın yevm-i cezaya

Bâyezîdzâde Hacı Şerîf

Ağa halîlesi ruhuna el-Fâtîha

سنه ١٢٩٥

عائشه خاتون گیتدی دار بقیه

روحی ایریشدی جنت اعلایه

نیازم بودر حضرتی مولایه

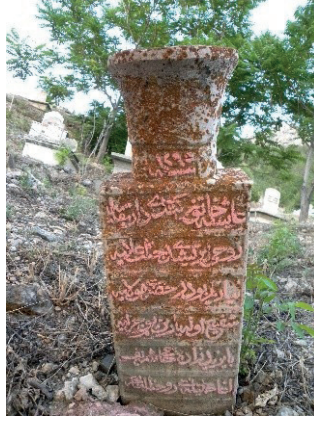
شفیع اوله یارین یوم جزایه

بایزیدزاده حاجی شریف

اغا خاليله سی روحنه الفاتحه

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek sadece baş şahidesinden oluşmaktadır. Yüzeyi yoğun bir şekilde likenlerle kaplı olan şahide oldukça yıpranmış durumdadır. Başlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış yedi satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Kitabenin satırları kartuşlarla çevrelenmiştir. Tarih ibaresinin yer aldığı ilk satır boyun bölümü üzerinde yer almaktadır. Şahide üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve hotoz şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Hotoz; boyundan itibaren yay biçiminde genişleyen ve tepe kısmı düz hotoz biçimindedir. Süslemesi yoktur (**Fot.30**).

Fot. 30: 21 no.lu mezarın baş taşı

Mezar No.: 22

İnceleme Tarihi: 29.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 31a,31b,31c **Çizim No.:** 22

Kimliği: Hadice Hâtun **Tarihi:** H.1308/M.1890-91

Boyutları: Baş Taşı: 50x28x11(7-4) cm

Kitabe Metni:

Ah mine'l-mevt (?)

Gonca iken 'azm eyledi...

Mevlâ iriřdire ruhunu safâya

Abdulfettahzâde el-Hacc

Mehmed Ağa kerimesi Hadice

Hâtun ruhiçün el-Fâtiha

Sene 1308

الموت من أه (?)

غنجہ ایکن عزم ایلدی

وحنی صفایہ ر مولا ایریشدی ره

عبد الفتاحزاده الحاج

محمد اغا کریمه سی خدیجه

خاتون روحیچون الفاتحه

سنه ۱۳۰۸

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Mezar tipi tespit edilemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte şahide, mezarlık alanı içerisinde atıl durumda tespit edilmiştir (Fot.31a). Mevcut durumuyla düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde yer alan ve yedi satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla yazılmıştır. Kitabenin satırları düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Şahide üzerinde önemli oranda kırıklar mevcuttur. Yukarıya doğru devam etmesi muhtemel boyun ve hotoz başlık mevcut değildir. Süslemesi bulunmamaktadır (Fot.31b). İlk inceleme tarihi olan 29.06.2018'de zaten atıl durumda tespiti yapılan bu mezar taşının son yapılan incelemelerde bulunduğu yerde olmadığı görülmüştür (Fot.31c).

Fot. 31a, 31b, 31c: 22 no.lu taşın konumu, kitabesi ve 2023 yılı itibari ile boş olan yeri

Mezar No.: 23

İnceleme Tarihi: 22.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 32a,32b,32c

Çizim No.: 23a,23b

Kimliği: Hacı Hafız Osman Efendi

Tarihi: H.1311/M.1893-94

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 45x27-26x14 cm **Boyun:** 6x62 cm

Başlık: 17x77-72 cm

Ayak Taşı: 50x25-24x12 cm

Kitabe Metni:

El-Fâtiha

الفاتحه

1311

١٣١١

Gençliğine doymayan

گنجانه طویمیان

Dünyada murâd almayan

دنیا ده مراد المیان

Debbağ el-Hacc Hâfiz

دباغ الحاج حافظ

Osman Efendi ruhiçün

عثمان افندی روحیچون

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek baş ve ayak şahidesinden oluşmaktadır (**Fot.32a**).

Baş şahide, başlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde yer alan ve altı satırdan oluşan kitabesi, sülüs hatla yazılmıştır. Boyun kısmından itibaren başlayıp aşağıya doğru devam eden kitabenin ilk üç satırı ayrı ayrı kartuşlanmadan alt alta yazılmıştır. Devam eden üç satır düz dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Şahide üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve fes şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır (**Fot.32b**). Süslemesi yoktur. Tabiat şartlarına bağlı olarak yüzeyi oldukça yıpranmış ve likenler oluşmuştur.

Ayak şahide, sivri kemer biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Süslemesi yoktur. Yüzeyi yoğun olarak likenlerle kaplıdır (**Fot.32c**).

Fot. 32a: 23 no.lu mezarın konumu

Fot. 32b, 32c: 23 no.lu mezarın baş ve ayak taşı

Mezar No.: 24

İnceleme Tarihi: 12.04.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 33a,33b **Çizim No.:** 24

Kimliği: Şükriye Hâtun **Tarihi:** H.1312/M.1894-95

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 36x22-20x13 cm **Boyun:** 7x47 cm

Başlık: 14x49-58 cm

Kitabe Metni:

Ah ile zâr firkatimle tazeliğime doymadım
Çün ecel peymânesi dolmuş murâd almadım
Fenari Mehmedoğlu kerimesi Şükriye Hâtun

اه ایله زار فرقتمله تازلگمه طویمدم
چون اجل پیمانه سی طولمشم راد المدم
فناری محمد اوغلی کریمه سیشکریه
خاتون

Ruhuna Fâtîha 1312

روحنه فاتحه ۱۳۱۲

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek sadece baş şahidesinden oluşmaktadır. Gövdesi neredeyse omuz kısmına kadar toprağa gömülü vaziyete tespit edilmiştir. Tabiat şartlarına bağlı aşınmalar dışında iyi durumdadır (Fot.33a).

Başlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru hafif daralan düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde ta'lik hatla yazılmış dört satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış olan kitabe satırları, yazının eğimine uygun bir şekilde eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Şahide üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve hotoz şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Hotoz; boyundan itibaren yay biçiminde genişleyen ve tepe kısmı düz hotoz biçimindedir. Süslemesi yoktur (Fot.33b).

Fot. 33a, 33b: 24 no.lu mezarın konumu ve baş taşı

Mezar No.: 25

İnceleme Tarihi: 29.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 34a, 34b, 34c **Çizim No.:** 25

Kimliği: Âbide Hâtun **Tarihi:** H. 23....1320/M.1902-03

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 98x29-26x13 cm **Boyun:** 10x58 cm

Başlık: 18x72 cm

Kitabe Metni:

Nûş idüb cam-ı ecelden kıldım ah
Terk idüb efrâdı akrabâ-yı âşinâ
Genç iken cihandan itdim azm-i rah
Cânımakıla ol padişah
Güzelin Ali Ağa'nın kerimesi
Âbide Hâtun ruhiçün Fâtîha
Fi 23 ...Sene 1320

نوش ایدوب جامی اجلدن قیلدم اه
ترك ایدوب افرادی اقربای اشنا
گنج ایکن جهانندن ایتدم عزم راه
جانمه قیله اول پادشاه
گوزلك على اغانك کریمه سی
عابده خاتون روحیچون فاتحه
فی ۲۳ سنه ۱۳۲۰

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Mezar tipi tespit edilemeyen fakat şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülen ve sadece baş şahidesinden oluşan bu örnekte şahide, mezarlık alanı içerisinde atıl durumda tespit edilmiştir (Fot.34a). Başlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde ta'lik hatla yazılmış yedi satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Sağdan sola doğru hafif eğimli bir şekilde yazılmış olan satırlar, yazının eğimine uygun olarak hafif eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Şahide üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve hotoz şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Hotoz; boyundan itibaren yay biçiminde genişleyen ve tepe kısmı düz hotoz biçimindedir. Şahide üzerinde süsleme bulunmamaktadır (Fot.34b,34c). İlk inceleme tarihi olan 29.06.2018'de zaten atıl durumda tespiti yapılan bu mezar taşının son yapı-

lan incelemelerde bulunduğu yerde olmadığı görülmüştür. Tespit edildiği tarihte yanındaki ikinci bir taşla birlikte yamaçtan aşağıya yuvarlanmış vaziyette idi ve üzerinde bulunan küçük çaplı deformasyonlar dışında iyi durumdaydı.

Fot. 34a, 34b, 34c: 25 no.lu mezarın konumu, baş taşı ve kitabe detayı

Mezar No.: 26

İnceleme Tarihi: 28.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 35a,35b **Çizim No.:** 26

Kimliği: Hadice Hâtun **Tarihi:** H.1321/M.1903-04

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 52x23x11 cm **Boyun:** 3x15x12 cm **Çap:?**

Başlık: ?

Kitabe Metni:

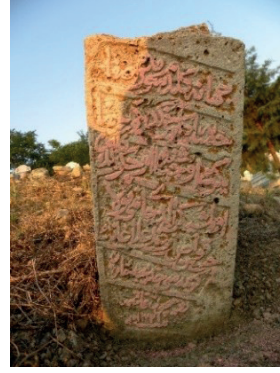
Cihâna geldim sürmedim safâ
Hisâba gelmez çekdiğim cefâ
Yirmi üç yaşında üç günlük gelin
Olmuş iken aldı canımı mevlâ
Hasan Kavas oğlu Ali Ağa'nın
Kerimesi Hadice Hâtun
Ruhiçün Fâtîha
Sene 1321

جهانه گلدیم سورمدیم صفا
حسابه گلمز چکدیگم جفا
یگرمی اوچ یاشنده اوچ گونلک گلین
اولمش ایکن الدی جانمی مولا
حسن قواص اغلی علی اغانک
کریمه سی خدیجه خاتون
روحیچون فاتحه
سنه ۱۳۲۱

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek sadece baş şahidesinden oluşmaktadır (**Fot. 35a**). Şahide, mevcut durumuyla düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde sülüs hatla yazılmış sekiz satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Sağdan sola doğru yükselerek eğimli bir şekilde yazılmış olan satırlar, yazının eğimine uygun bir şekilde eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. 4. ve 5., 7. ve 8. satırlar birlikte kartuşlanmıştır.

Şahidenin üst bölümü kırık vaziyettedir. Yukarıya doğru devam etmesi muhtemel boyun ve hotoz başlık mevcut değildir. Taş yüzeyinde de kırılmalar, yıpranmalar ve likenler mevcuttur. Süslemesi yoktur (**Fot.35b**).

Fot. 35a, 35b: 26 no.lu mezarın konumu ve baş taşı

Mezar No.: 27

İnceleme Tarihi: 12.04.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 36

Çizim No.: 27

Kimliği: Ahmed Çavuş Ağa **Tarihi:** H....Receb 1322/M. Eylül-Ekim 1904

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 55x28-26x13 cm **Boyun:** 6x54 cm **Başlık:** 19x72 cm

Kitabe Metni:

Beni mağfiret kıl ey Rabb-i Yezdân	بنی مغفرت قیل ای رب یزدان
Bi-hakk-ı 'arş-ı a'zam hazret-i Kur'an	بحق عرش عظم حضرت قران
Gelüb kabrim ziyaret iden ihvân	گلوب قبرم زیارت ایدن اخوان
Okuya ruhuma bir Fâtiha ide ihsân	اوقویه روحه بر فاتحه ایده احسان
Gülüdlü Ahmed Çavuş Ağa'nın	گلودی احمد چاوش اغانک
Ruhiçün el-Fâtiha Sene Receb 1322... .. ۱۳۲۲	روحي ایچون الفاتحه سنه رجب ۱۳۲۲

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek sadece baş şahidesinden oluşmaktadır. Başlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde ta'lik hatla yazılmış altı satırdan oluşan kitabesi bulunmaktadır. Sağdan sola doğru hafif eğimli bir şekilde yazılmış olan satırlar, yazının eğimine uygun olarak hafif eğimli dikdörtgen kartuşlarla çevrelenmiştir. Şahide üst bölümde silindirik bir boyun kısmı ve sarıklı fes başlıkla sonlandırılmıştır. Mezar taşı, tabiat şartlarına bağlı yıpranmalar, ufak çaplı kırıklar ve başlığı saran likenler dışında iyi durumdadır (**Fot.36**).

Fot. 36: 27 no.lu mezarın baş taşı

Mezar No.: 28

İnceleme Tarihi: 22.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 37a,37b,37c

Çizim No.: 28a,28b

Kimliği: Ali Efendi

Tarihi: H.1328/M.1910-11

Boyutları: Baş Taşı: Gövde: 50x29-27x13 cm **Boyun:** 7x15x13 cm

Başlık: 18x65-52 cm

Ayak Taşı: 50x28-37-45x11(9-2) cm

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hallâku'l-Bâki

Bugün va'de tamâm oldu

İrişdi emr-i sübhânı

Ki teslim eyledim Hakka

Bana teslim olan cânı

Bâyezidzâde Hacı İbrâhim

Ağa mahdûmu 'Ali Efendi

Ruhuna el-Fâtiha Sene 1328

هو الخلائک الباکی

بوگون وعده تمام اولدی

ایرشدی امر سبحانی

که تسلیم ایلدم حقه

بکا تسلیم اولان جانی

بایزید زاده حاجی ابراهیم

اغامخدومی علی افندی

روحنه الفاتحه سنه ۱۳۲۸

Malzemesi: Mermer

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Etrafı duvarlarla çevrili bir aile mezarlığının içerisinde. Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek baş ve ayak şahidesinden oluşmaktadır (**Fot. 37a**).

Baş şahide, başlıklı ve yukarıdan aşağıya doğru hafifçe daralan düşey dik-dörtgen prizmal formdadır. Ön yüzeyinde yer alan ve sekiz satırdan oluşan kitabesi, ta'lik hatla yazılmıştır. Satırlar kartuşlarla çevrelenmiştir. Serlevha satırı

ayrıca vurgulanmıştır. Şahide üst bölümde köşeli bir boyun kısmı ve sarıklı fes şeklinde bir başlıkla sonlandırılmıştır. Süslemesi yoktur. Tabiat şartlarına bağlı aşınmalar ve küçük çatlaklar dışında iyi durumdadır (**Fot.37b**).

Ayak şahide, sivri kemer biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Süslemesi yoktur (**Fot.37c**).

Fot. 37a, 37b, 37c: 28 no.lu mezarın konumu, baş ve ayak taşı

Mezar No.: 29

İnceleme Tarihi: 12.04.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 38a, 38b **Çizim No.:** 29

Kimliği: Rukiye Hâtun **Tarihi:** H. 1334/M.1915-16

Boyutları: Baş Taşı: 80x27x12 cm

Kitabe Metni:

Hüve'l-Hayy

Ziyâretten murâd ancak du'âdır

Bugün bana ise yarın sanadır

Sarı Mehmed oğlu Hacı

Şerif Ağa zevcesi

Rukiye Hâtun ruhuna Fâtîha

1334

هو الحى

زيارتدن مراد انجق دعادر

بوگون بكا ايسه يارين سكاډر

صارى محمد اوغلى حاجى

شريف اغا زوجه سى

رقيه خاتون روحنه فاتحه

۱۳۳۴

Malzemesi: Taş

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Şahideli toprak mezar tipinde olan bu örnek sadece baş şahidesinden oluşmaktadır (**Fot.38a**). Tabiat şartlarına bağlı ufak çaplı deformasyonlar dışında iyi durumdadır. Yuvarlak kemer biçiminde sonlandırılmış, düşey dikdörtgen prizmal formdadır. Gövdeden üst bölüme geçişte kenarlarda yer alan iç bükey kavislerle şahideye hareket katılmıştır. Ön yüzeyinde yer alan ve yedi satırdan oluşan kitabesi ta'lik hatla yazılmıştır. Satırlar kartuşlarla çevrelenmiştir. Serlevha satırı dairesel, tarih satırı ise dikdörtgen kartuşla sınırlandırılarak ayrıca vurgulanmıştır. Süslemesi yoktur (**Fot.38b**).

Fot. 38a, 38b: 29 no.lu mezarın konumu ve baş taşı

Mezar No.: 30

İnceleme Tarihi: 22.06.2018/30.09.2023

Fotoğraf No.: 39a,39b,39c,39d,39e,39f,39g,39h,39i,39j,39k

Çizim No.: 30a,30b,30c,30d,30e

Kimliği: - **Tarihi:** 20.yy. başlarına ait olduğu düşünülmektedir.

Boyutları: **Baş Taşı:** 54x45x9 cm **Ayak Taşı:** 100x30-39-45-63-54-53x10-11-15 cm

Sanduka: **Uzun Kenarlar:** 145x45(h)x11 cm

Baş Taşı Tarafındaki Kısa Kenar: 50(h)x63-54-53x15-11 cm

Kitabe Metni:

Hû	هو
Âmil	عمل
Mehmed	محمد

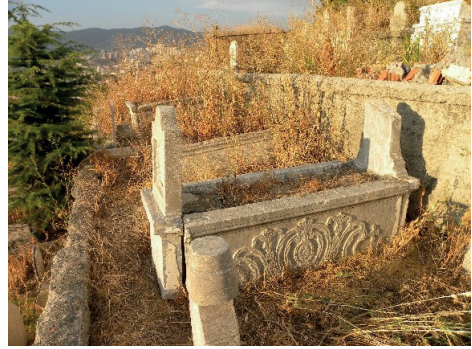
Malzemesi: Mermer

Durumu, Form ve Süsleme Özellikleri: Etrafı duvarlarla çevrili bir aile mezarlığının içerisinde. Şahideli üstü açık sanduka mezar tipinde olan bu örnekten günümüze sandukayı oluşturan yan taşlar ve kırık vaziyetteki ayak taşı ulaşmıştır (**Fot.39a, 39b**).

Orjinal baş şahide kırılmış ve yerine beton malzemeden bir taş yerleştirilmiştir. Orjinal baş taşı günümüze ulaşmadığından taşın formu, kitabe metni gibi bilgiler eksik kalmıştır (**Fot. 39c**). Orjinal şahidenin günümüze ulaşan aşağıya doğru genişleyerek devam eden bölümü sandukanın kısa yan kanatlarından birini oluşturmaktadır. Batıya bakan bu bölümün üst sınırı profillerle hareketlendirilmiş olup, cephe yüzeyine dairesel bir merkezden gelişen stilize bitkisel bir motif işlenmiştir. Barok tarzda stilize yaprak motiflerinden oluşan bu süsleme çapraz formda yerleştirilmiştir (**Fot. 39d**).

Ayak şahidenin üst bölümü kırık vaziyettir. Günümüze ulaşabildiği şekliyle yukarıdan aşağıya doğru genişleyen düşey dikdörtgen formdadır. Aşağıya doğru genişleyerek devam eden bölüm üstü açık sanduka mezarın doğuya bakan kısa yan kanadını oluşturmaktadır (**Fot.39e**). Şahidenin dışa bakan gövde yüzeyi ve alt bölümü bezemelidir. Gövde yüzeyine küçük boyutlardaki kaideli bir vazö içerisinde s ve c kıvrımları yaparak yükselen barok tarzda stilize kıvrık dal ve yaprak motifleri işlenmiştir. Yukarıya doğru simetrik olarak yükselen kıvrık dalların uçlarından yanlarda aşağıya doğru sarkan iki adet püskül, orta alanda palmeti andıran motif dikkat çekmektedir (**Fot.39f**). Sandukanın doğuya bakan kısa yan kanadı üzerindeki süsleme batıdaki birinin birebir aynısıdır. Mezarın ayak ucu tarafına inşaa edilen duvar fotoğraf çekimine engel oluşturmıştır (**Fot.39g**).

Sandukanın uzun yan kanatları yatay dikdörtgen prizmal forma sahiptir. Üst bölümü profillerle hareketlendirilmiş olan sanduka yan taşları süslemelidir. Yüzeylerde merkezde bir noktadan gelişerek yanlara doğru s ve c kıvrımları şeklinde ilerleyen akantus ve serbest yaprak motifleri ile yüzeyi dolduran barok tarzda stilize bitkisel bir kompozisyona yer verilmiştir. Dalların uçlarına palmet benzeri motifler yerleştirilmiştir. Bu süsleme her iki yüzeyde de tekrarlanmış olmakla birlikte kompozisyonun tam merkezinde farklılıklar vardır. Kuzeye bakan yüzeyin tam merkezinde çevresi dilimlerle hareketlendirilmiş oval bir kartuş içerisinde usta ismine yer verilmiştir. Burada ta'lik hatla "Hu Âmil Mehmed" ibaresi yer almaktadır (**Fot.39h,39i,39j**). Güneye bakan yüzeyin tam merkezinde ise çevresi dilimlerle hareketlendirilmiş oval kartuşun içerisinde güneşi sembolize eden ışınal çubuklara yer verilmiştir (**Fot.39j,39k**).

Fot. 39a, 39b: 30 no.lu mezarın genel görüntüleri

Fot. 39c, 39d: 30 no.lu mezarın baş taşı ve orijinal alt bölümü

Fot. 39e, 39f, 39g: 30 no.lu mezarın ayak taşı ve arka tarafta kalan süsleme detayı

Fot. 39h, 39i, 39j: Sandukanın kuzeye bakan yüzeyi, süsleme ve yazı detayı

Fot. 39j, 39k: Sandukanın güneye bakan yüzeyi ve süsleme detayı

Değerlendirme ve Sonuç

Âli Mezarlığı Tokat il merkezinde yer alan büyük ölçekli mezarlıklar arasındadır. TOGÜ-BAP Projeleri kapsamında 2017-2020 yılları arasında desteklenen «Tokat Merkez'de Bulunan Tarihi Mezar Taşlarının Tespiti ve İncelenmesi» başlıklı proje çalışması esnasında incelenen mezarlıklar arasındadır. 2018 yılından günümüze kadar yapılan çalışmalar neticesinde mezarlık alanı içerisinde 150'ye yakın tarihi mezar taşı tespit edilmiştir. 17. yy. ile 20. yy. aralığındaki mezarları barındırdığı tespit edilen mezarlıkta, Osmanlı mezar taşı geleneğini devam ettiren Cumhuriyet Dönemi mezar taşları da bulunmaktadır. Yanı sıra; benzer form özellikleri gösteren yazısız mezar taşları ve yakın dönem mezar taşları da mevcuttur. Yeni definlerin de devam ettiği Âli Mezarlığı, tahribatin ve kayıpların fazla olduğu bir mezarlıktır. Bu nedenle daha önce tespiti yapılan ve kayıt altına alınan bir mezar taşını yerinde bulamamak olası bir durumdur.

Bu araştırmada mezarlıkta yer alan tarihi mezarlar arasından seçilen 30 (otuz) mezar örneğine yer verilmiştir. İncelemiş olduğumuz örneklerin 9'u etrafı duvarlarla çevrilmiş aile mezarlıkları içerisinde¹³. Geriye kalan 21 örnek alanda serbest durumdadır. Örnekler kronolojik sıra takip edilerek mezar tipolojisi, mezar taşı formu, malzeme, teknik, kitabe ve süsleme özellikleri bakımından tek tek değerlendirilmiştir. Bu çalışma için seçilen otuz mezar örneği; kitabesi, süslemesi ve formu ile dikkat çeken, bir takım farklı özellikler sergileyen örneklerdir. Mezarlıktaki tarihi mezar örneklerinin tamamına yer vermek bu çalışmanın boyutunu hayli aşacağından böyle bir yöntem tercih edilmiştir. Tespiti ve gerekli çalışmaları yapılan diğer taşlarında dâhil edileceği bir kitap çalışması planlarımız arasında yer almaktadır.

Mezar taşlarında malzeme olarak çoğunlukla kalker taşına benzeyen ve renk tonları değişiklik gösteren yöreye özgü taş ve az sayıda mermer kullanılmıştır. İşleme tekniği olarak, kitabelerde kabartma tekniği, bezemelerde ise çoğunlukla kabartma olmak üzere bazı örneklerde oyma tekniği uygulanmıştır.

Çalışmaya konu olan mezarların mezar tipolojisi içindeki yeri değerlendirildiğinde şahideli toprak mezar ve şahideli üstü açık sanduka mezar olmak üzere iki mezar tipinin olduğu görülmektedir. Mezarlar ve mezar taşları tespit edildikleri tarihteki mevcut durumlarıyla değerlendirilmiştir. Şahideli toprak mezar; mezar taşlarının doğrudan toprağa yerleştirildiği, bazı örneklerde sadece baş, bazıları ise hem baş hem de ayak taşının yer aldığı, mezarın üstüne denk gelen bölümün toprakla kapatıldığı mezar tipidir. Çalışmaya dâhil edilen örneklerden 25 tanesi şahideli toprak mezar tipindedir. Bu 25 örneğin 10 tanesinde hem baş hem ayak şahidesi mevcuttur¹⁴, 15 mezarda sadece baş şahidesi mevcuttur¹⁵. Şahideli üstü açık sanduka mezar; tek parça taştan oyularak veya dört parça taşın bir araya getirilme-

¹³ Mezar No: 4,9,10,11,12,13,17,29,30.

¹⁴ Mezar No: 9,11,13,15,16,17,19,20,23,28.

¹⁵ Mezar No: 1,3,4,5,6,8,10,12,14,18,21,24,26,27,29.

siyle bir sandık şeklinde yapılır. Baş ve ayak taşları kısa yan kenarların üstüne oturur veya kısa yan kenarlar ile baş ve ayak taşları tek parça olarak yapılır (Çal-İltar 2011: 15). Çalışmaya dâhil edilen örneklerden 2'si şahideli üstü açık sanduka mezar tipindedir¹⁶. Her iki örnekte de uzun yan kenarlar yatay pozisyonunda yekpare taş durumunda olup, baş ve ayak ucunda bulunan taşlar aşağıya doğru genişleyerek sandukanın dar yüzeylerini oluşturmuştur. 3 mezar taşı ise mezarlık alanı içerisinde atıl durumda olduğundan¹⁷ mezar tipi hakkında net bir bilgi verilememekle birlikte bu örneklerin de büyük bir olasılıkla şahideli toprak mezar tipinde olduğu düşünülmektedir. 13 numaralı örnek ise mevcut durumuyla şahideli toprak mezar görünümünde olsa da birtakım işaretlerden şahideli üstü açık sanduka mezar tipinde olduğu düşünülmektedir.

Çalışmaya dâhil edilen mezarların 18'i erkek, 11'i kadın mezarıdır. 1'inde ise baş taşı günümüzde mevcut olmadığından kimlik tespiti yapılamamıştır. Mezarlar üzerinde yer alan taşları erkek baş taşları (baş şahideleri), kadın baş taşları (baş şahideleri), ayak taşları (ayak şahideleri)¹⁸ ve sanduka yan taşları olarak gruplandırabiliriz. Erkek baş taşlarında; başlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal gövdeli tip¹⁹, tepe noktası sivri kemer biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal gövdeli tip²⁰ ve sekizgen gövdeli tip²¹ olmak üzere 3 farklı form görülmektedir. 12, 17, 18 numaralı örneklerde ise mezar taşının formu ile ilgili kesin bir bilgi verilememekle birlikte bu örneklerin çoğunun başlıklı, düşey dikdörtgen prizmal gövdeli olabileceği düşünülmektedir²². Kadın mezar taşlarında; başlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal gövdeli tip²³ ve tepe noktası yuvarlak kemer biçiminde sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal gövdeli tip²⁴ olmak üzere 2 farklı form görülmektedir. 7, 10, 15, 22 ve 26 numaralı mezarların baş taşlarının üst bölümü kırık olduğundan formları tam olarak belirlenememekle birlikte bu örneklerin başlıklı, düşey dikdörtgen prizmal gövdeli olabileceği düşünülmektedir. Ayak taşlarında; üst bölümleri farklı kemer formları ile sonlandırılmış düşey dikdörtgen prizmal gövdeli tip²⁵ ve sekizgen gövdeli tip²⁶ olmak üzere 2 farklı form görülmektedir. 2 ve 30 numaralı örneklerde gördüğümüz sandukaların dar yüzeyleri (kısa yan taşları) şahidelerin aşağıya doğru genişlemesiyle oluşturulmuş dikdörtgen prizmal formda iken, geniş yüzeyleri (uzun yan taşları) yekpare taş durumunda yatay dikdörtgen prizmal formdadır.

¹⁶ Mezar No: 2,30.

¹⁷ Mezar No: 7,22,25.

¹⁸ Ayak taşları erkek ve kadın ayrımı yapılmadan tek başlık altında toplanmıştır. Çünkü her iki grup için de benzer özellikte taşlar kullanılmıştır.

¹⁹ Mezar No: 1,3,6,9,11,13,14,19,23,27,28.

²⁰ Mezar No: 2,4,5.

²¹ Mezar No: 20.

²² 12,17,18, numaralı erkek mezar taşlarının başlık formu ile ilgili bir herhangi bir fikir yürütülememiştir.

²³ Mezar No: 8,16,21,24,25.

²⁴ Mezar No: 29.

²⁵ Mezar No: 2,9,11,13,15,16,17,19,23,28,30.

²⁶ Mezar No: 20.

Toplam 30 örneğin değerlendirmeye alındığı bu çalışmada, bir kısmı günümüze ulaşmasa da mezar taşlarının çoğu başlıklıdır. Bilindiği üzere başlıklar, Osmanlı mezar taşlarının dikkat çeken unsurları arasındadır²⁷. Mezarda yatan kişinin cinsiyeti, mesleği, devlet ya da din adamı olduğu hakkında ipuçları sunmaktadır. Çalışmaya dâhil edilen 18 erkek taşından 11'i üzerinde başlık görülmektedir. Bunlar arasında bir takım farklı özellikler sergileyen sarık²⁸, kavuk²⁹ ve fes³⁰ örnekleri vardır. 1 numaralı sarığın tepesi dikkatle incelendiğinde 14 terkten oluşan bir başlık dikkat çekmektedir. Bu aslında bir tarikat sarığıdır. Yahyâ Âgâh'a göre on dört terkli taç Celvetiyye ve Halvetîliğin Uşşâkiyye kolunda giyilir (S. Ceyhan 2010: 365). Uşşâkiyye mensupları on dört dilimli taç giyerlerdi. On dört dilimli taç; Muhammed, Ali, Hasan ve Hüseyin isimlerine, «İmam Cafer-i Sadık»a, hicri ayın on dördü olan «dolunay»a yani kemale, on dört tilavet secdesine, hac ve umre tavaflarına, tacın on dördü zahire ve on dördü batına olmak üzere yirmi sekiz kapısına; Allah kelamını içeren yirmi sekiz harfe ve dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'i başta taşımaya işaret eder (R. Muslu 2008: 52). Kavuk başlık türü olarak çoğunlukla kâtibi kavuk türleri tespit edilmiştir. Fes başlıklarda ise çoğunlukla sarıklı fes türünün örnekleri görülmektedir.

Çalışmada yer alan 11 kadın taşından 5'i üzerinde başlık görülmektedir. Örneklerin tamamı hotoz başlık şeklindedir ve hepsi hotozun bir türü olan boyundan itibaren yay biçiminde genişleyen ve tepe kısmı düz biçimlidir³¹. Bazı kadın mezar taşlarında ise başlık kırık durumdadır ve günümüze ulaşmamıştır. Bu taşların formundan ve benzer örneklerinden hareketle onların da hotoz başlığa sahip olduğu düşünülmektedir³².

Başlığın kullanılmadığı kadın ve erkek baş ve ayak taşlarının üst bölümleri farklı kemer formları ile sonlandırılmıştır.

Mezar taşları üzerinde yer alan kitabe metinleri, Osmanlı dönemi mezar taşı kitabe metinlerinde genel olarak karşılaşılan; serlevha (Başlangıç ifadesi), durum ve sebep bildirme, Allah'tan istek (Allah'a dua), insanlardan istek, sülale isimleri, dua ifadeleri (Allah'tan rahmet dileme) unvanlar ve meslekler, akrabalık bağları, isimler (kadın ve erkek isimleri), Fâtîha isteği ve tarih şeklindeki sıralamaya genel olarak uygundur. Kitabe satırları çoğunlukla basit silmelerden oluşan düz veya eğimli kartuşlarla sınırlandırılmıştır. Daha çok Osmanlı Türkçesinin hâkim olduğu metinlerde yer yer Arapça ve Farsça ifadeler de bulunmaktadır. Yazı karakteri olarak sülüs, ta'lik ve rika olmak üzere üç farklı yazı türü tespit edilmiştir.

²⁷ Mezar taşı başlıkları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: İ. Kumbaracılar, 1978; H. Çal, 2000; H. N. İşli, 2009.

²⁸ Mezar No: 1.

²⁹ Mezar No: 3,6,9,11,13,14.

³⁰ Mezar No: 19,23,27,28.

³¹ Mezar No: 8,16,21,24,25.

³² Mezar No: 7,10,15,22,26.

23 örnek üzerinde sülüs³³, 6 örnek üzerinde ta'lik³⁴ ve 1 örnek üzerinde rika³⁵ yazı türünün kullanıldığı görülmektedir. Yazı karakterleri kronolojik olarak değerlendirildiğinde erken tarihli örneklerde sülüs, daha geç tarihli örneklerde ise ta'lik yazının uygulandığı söylenebilir.

Kitabe metinleri manzum ve mensur olmak üzere iki farklı şekilde aktarılmıştır. Manzum örneklerde şiirsel bir dil kullanılmıştır ve 26 örnek³⁶ bu şekilde yazılmıştır. Mensur örneklerde ise ifadeler düz yazı şeklindedir ve 4 örnek³⁷ bu şekilde yazılmıştır.

Kitabe metinlerinde serlevha olarak 9 ve 11 numaralı örneklerde “O (Allah) diri ve sonsuzdur” anlamındaki *Hüve'l-Hayyü'l-Bâki*, 17, 19 ve 28 numaralı örneklerde “O yaratıcı ve sonsuzdur anlamındaki” *Hüve'l-Hallâku'l-Bâki*, 20 numaralı örnekte “Allah’tan başka ilah yoktur, Bâki olan yalnız Allah’tır” anlamındaki *Allah Lailahe İlla Hüve'l Bâki*, 22 numaralı örnekte “Ah ölümdendir” anlamındaki *Ah mine'l-mevt*, 23 numaralı örnekte “Fâtîha okumaya davet” anlamındaki *El-Fâtîha*, 30 numaralı örnekte “O (Allah)” anlamındaki *Hû*, 29 numaralı örnekte “O diridir” anlamındaki *Hüve'l-Hayy* ifadeleri kullanılmıştır. Geriye kalan 20 örnek üzerinde başlangıç ya doğrudan metinle ya da tarihle başlamıştır veya üst bölüm kırık olduğu için okunamamıştır.

Kitabelerde; vefat eden kişinin hayatı ile ilgili bazı detaylar, ölüm nedenleri, günahlarının affedilmesi, cehennem azabından korunma ve cennete kavuşma istekleri, ziyaretçilerden dua talepleri ve ziyaretçilere verilen bir takım nasihatler çok etkileyici ifadelerle dile getirilmiştir. Örneğin 14 numaralı örnekte geçen “Zâlim elinden gördü acı” ve 26 numaralı örnekte geçen “Yirmi üç yaşında üç günlük gelin olmuş iken aldı canımı mevlâ” ifadeleri dikkat çeken ve insanı hüzünlendiren türdendir.

İncelemiş olduğumuz kitabe içeriklerinde vefat eden kişinin aile mensubiyetini gösteren Yağcızâde, Alemdarzâde (4),ranzâde, Sepetcizâde, Hâfizzâde, Hızıroğlu, Bâyezidoğlu (Bâyezîdzâde) (2), Abdulfettahzâde (2), Barutcuzâde, Fenari Mehmedoğlu, Kavasoglu ve Sarı Mehmedoğlu olmak üzere 12 farklı sülale ismi geçmektedir. 27 numaralı örnekte Gülüdlü Ahmet Çavuş ifadesi ile kişinin nereli olduğu bilgisi verilmiştir. Gülüd, Eski ismi Gülüt, Turhal’a 16 km Tokat’a 60 km uzaklıktadır. Köyün ilk ismi Gulüp’tür, daha sonraları Gülüt olarak değiştirilmiştir. 1964 yılında ismi tekrar değiştirilerek Yazıtepe olarak kayıtlara geçmiştir³⁸.

Kitabelerde tespiti yapılan dua ifadeleri (Allah’tan rahmet, mağfîret dileme); merhum³⁹, merhûm el-mağfur⁴⁰, beni kıl mağfîret ey Rabb-i Yezdân (Mağfîret kıl

³³ Mezar No: 1,2,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,26.

³⁴ Mezar No: 24,25,27,28,29,30.

³⁵ Mezar No: 3.

³⁶ Mezar No: 1,3,4,5,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,21,22,23,24,25,26,27,28,29.

³⁷ Mezar No: 2,6,20,30.

³⁸ <https://www.facebook.com/turhalnett/posts/yazitepe-köyü> (Erişim Tarihi: 23.10.2023).

³⁹ Mezar No: 2,6,9.

⁴⁰ Mezar No: 5.

beni ey Rabb-i Yezdân)⁴¹, rahmetinle mağfîret kıl ya Gâni⁴² ve mağfurun ileyh⁴³ şeklindedir.

Unvan ve lakap olarak erkek mezar taşlarında efendi, seyyid, hacı, hâfız, ağa, genc, çavuş ve güzelin ifadeleri, kadın mezar taşlarında ise sadece hâtun ifadesi yer almaktadır.

Birkaç kitabede etmekçi⁴⁴, haffâf⁴⁵, dellâl⁴⁶, debbağ⁴⁷ ve âmil⁴⁸ şeklinde kişinin mesleğine dair bilgilere rastlanmıştır. Etmekçi günümüzdeki ifadesiyle etmekçi anlamındadır. Haffâf; ayakkabı, terlik vb. gibi şeyler yapan ve satan kişidir, kavaf olarak da bilinir (A. Yeğin 2010: 335). Dellâl; satılacak şeyi ilan eden, yüksek sesle bildiren kişi veya alıcı ile satıcı arasında vâsita olan kimsedir, tellâl olarak da bilinir (A. Yeğin 2010: 199). Debbağ; derileri sepileyip meşin, sahtıyan, kösele vesaire yapan kişidir, tabak olarak da bilinir (A. Yeğin 2010: 193). Âmil ise; bir olayın, bir işin olmasına yol açan, bir işi yapan kişidir (A. Yeğin 2010: 59). Âmil ifadesinin geçtiği bu kitabe usta isminin geçtiği bir örnek olması bakımından da önemlidir.

Kitabeler üzerinde akrabalık bağlarını belirten ifadeler kadınlar için kerimesi, zevcesi ve halilesi, erkekler için mahdumu ve oğlu şeklindedir.

Kitabelerde geçen kadın isimleri; Emine, Sâliha, Rukiyye, Saliç, Fatma, Ayşe, Hadice, Şükriye ve Âbide olup erkek isimleri; Ömer, Salih, Hasan, Mustafa, Osman, Hüseyin, Muhammed, Ahmed, Abdullah, İbrahim, Mehmed, Ali ve Şerif'tir.

Mezar taşı kitabelerinin olmazsa olmazı Fâtiha talepleri, Âli mezarlığı içerisinden seçmiş olduğumuz 30 mezar kitabesinin 29'u üzerinde farklı farklı şekillerde karşımıza çıkmıştır. 30 numaralı örneğin kitabeli baş taşı günümüzde mevcut olmadığından tespit yapılamamıştır. Bu ifadeler; Ruhiçün El-Fâtiha⁴⁹, ruhi için El-Fâtiha⁵⁰, El-Fâtiha-Ruhiçün⁵¹, Ruhi için oku Fâtiha ana⁵², Ruhuna el-Fâtiha⁵³, Ruhuna Fâtiha⁵⁴, ruhiçün Fâtiha⁵⁵ şeklindedir. 7 ve 17 numaralı kitabede “İde bir Fâtiha ruhuma ihsân (İde ruhuna Fâtiha ihsan)”, 9 numaralı kitabede “Ruhuna Fâtihalar okuyalar merhûmun” ve 27 numaralı kitabede “Okuya ruhuma bir Fâtiha ide ihsân” ifadeleri ayrıca manzum metinde geçmektedir.

⁴¹ Mezar No: 7,17,27.

⁴² Mezar No: 19.

⁴³ Mezar No: 20.

⁴⁴ Mezar No: 7.

⁴⁵ Mezar No: 10.

⁴⁶ Mezar No: 15.

⁴⁷ Mezar No: 23.

⁴⁸ Mezar No: 30.

⁴⁹ Mezar No: 1,5,6,7,10,19,20,22,27.

⁵⁰ Mezar No: 2.

⁵¹ Mezar No: 4,23.

⁵² Mezar No: 3.

⁵³ Mezar No: 8,9,12,13,14,15,16,18,21,28.

⁵⁴ Mezar No: 11,24,29.

⁵⁵ Mezar No: 25,26.

Vefat eden kişilerin ölüm tarihleri 4 ve 21 numaralı örneklerde ilk satırda, 9, 11 ve 23 numaralı örneklerde ikinci satırda yer almaktadır. Geriye kalanların tamamında tarihin son satırda olduğu görülmektedir. Tarihlerde hicri takvim esas alınmıştır. Araştırmaya dahil edilen taşlardan 26'sında sadece yıl bilgisi yer alırken⁵⁶, 3 örnekte⁵⁷ gün, ay ve yılın birlikte kullanıldığı görülmüştür. Çalışmaya dahil edilen en erken tarihli mezar taşı H.1029/M.1619-20, en geç tarihli mezar taşı ise H.1334/M.1915-16 tarihini vermektedir. Bu mezar taşlarından 1 örnek 17.yy.'a, 5 örnek 18.yy.'a, 18 örnek 19.yy.'a ve 5 örnek de 20.yy.'a aittir. Geriye kalan 1 örnekte tarih tespiti yapılamamıştır⁵⁸. Mezarlık genelinde tespiti yapılan 150'ye yakın mezar taşı arasında en eski tarihli mezar taşı H.1029/M.1619-20, en geç tarihli mezar taşı ise M.1929 yılına aittir. Bu en geç tarihli taş Cumhuriyet Dönemi olmasına rağmen Osmanlı geleneğini yansıtmaktadır.

Âli Mezarlığı'nda yer alan mezar taşlarının geneline bakıldığında taşlar üzerinde çok yoğun olmasa da süslemelerin varlığı görülmektedir. Bu çalışma için örnek seçilirken süslemeleri ile dikkat çeken örnekler çalışmaya dahil edilmiştir. Süslemeler arasında bitkisel, geometrik ve nesneli bezeme örnekleri yer almaktadır.

İncelemiş olduğumuz mezar taşları üzerinde öne çıkan bitkisel motiflerden biri servi ağacı motiftir. Toplamda 5 örnek üzerinde görülen servi ağaçları taşların ön veya arka yüzeylerine değişik formlarda işlenmiştir⁵⁹. Servi motifinin mezar taşları üzerinde gerek tek başına gerek kompozisyon halinde sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir. Cennetle ilgili mistik inançları da temsil eden servi motifi özellikle 14. yy.'la birlikte ayakucu taşlarında sıkça kullanılmaya başlanmıştır (S. Başkan 1996: 75).

Taşlar üzerinde dikkat çeken bir diğer motif çiçekli dal ve yaprak motifleridir. Bunlar, 13 nolu ayak taşının arka yüzeyine alt tarafta sapları bağlanmış ve yukarıya doğru yükselen çiçek buketi şeklinde, 9, 11 ve 13 numaralı mezarların baş ve ayak taşlarının dar yüzeylerine sarmaşık görünümlü çiçekli ve yapraklı kıvrık dal motifleri şeklinde, 17 numaralı mezarın baş taşı üzerinde ise serlevha satırının hemen bitimine çevresindeki dilimli yaprakları ile birlikte küçük bir çiçek motifi şeklinde işlenmiştir. 20 numaralı sekizgen baş taşının tepe noktasında da on altı yapraklı bir çiçek yer almaktadır. 30 numaralı örnekte "s" ve "c" kıvrımları şeklinde ilerleyen akantus ve serbest yaprak motifleri ile barok tarzda stilize bitkisel motifler dikkati çekmektedir. Bu motifler 18. yy.'dan itibaren batı etkisiyle Türk süsleme sanatlarına girmiş ve yaygın bir şekilde yer bulmuştur. Mezar taşları üzerinde de sevilerek kullanılmıştır.

2 numaralı örnekte baş taşının alınlık bölümünde kıvrık dallar arasında rumi ve tepede bir palmet motifinin olduğu görülmektedir. Ayrıca 30 numaralı mezarın sanduka yüzeyleri ve ayak taşı süslemeleri arasında da palmeti andıran motifler

⁵⁶ Mezar No: 1,2,3,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22,23,24,26,28,29.

⁵⁷ Mezar No: 4,25,27.

⁵⁸ Mezar No: 30.

⁵⁹ Mezar No: 2,9,11,13,19.

mevcuttur. Stilize bitkisel motiflerden olan rumi ve palmet motifleri Selçuklu, Beylikler ve Erken Osmanlı Dönemi mezar taşlarında daha yoğun bir biçimde kullanılmıştır. 16. 17. 18. 19. yüzyıl örneklerinde ise yoğunluğu azalmakla beraber kullanılmaya devam etmiştir.

Geometrik bezeme denildiğinde aslında taşlar üzerinde görülen çeşitli formlardaki kartuşlar, rozetler, düşey, yatay, çapraz, zikzak veya dairesel çizgilerden oluşan düzenlemelerin tamamı değerlendirilebilir. Bu ayrıntılar dışında mezarlık alanında geometrik motif olarak 2 numaralı mezarın taşları üzerinde yer alan altı kollu yıldız, diğer bir ifadeyle Mühr-i Süleyman motifi oldukça dikkat çekmektedir. Bu motif, 2 numaralı sanduka mezarın güneye bakan sanduka yan taşının tam merkezine, baş ve ayak taşlarının dışı bakan alt bölümlerine (bu bölümler aynı zamanda sanduka mezarın kısa yan bölümlerini oluşturmaktadır) işlenmiştir. Yani bu mezar da aynı motif üç kere tekrarlanmıştır. Bu motif genelde merkezleri aynı olan iki eşkenar üçgenin karşılıklı olarak birbirine geçmesiyle meydana gelen altı kollu yıldız şeklindedir. Türk-İslam kültüründe altı kollu yıldız motifi için Hz. Süleyman'ın mührü yani Mühr-i Süleyman tabirinin yaygın bir biçimde kullanıldığı görülmektedir (N. Çam 1993: 207). Bereketin, gücün ve kudretin simgesi olan Mühr-ü Süleyman, Osmanlılar'da başta hamam kubbe delikleri olmak üzere mezar taşları, cami tezyinatları, anıtlar ve kemer kilit taşlarıyla çini, seramik gibi mimariyi ilgilendiren hususlarda şeytanı uzaklaştırmak amacıyla; mutfak eşyalarında, çeşmelerde, sebillerde, tas, tepsi ve tabaklarda zehirlenmeye karşı tılsım niyetine; serpuş, tolga başlıklarda güç sembolü; giyim eşyaları ve takılarda hırz ve vefk olarak yüzyıllarca kullanılmıştır (İ. Pala 2006: 524-525). Ölünün kabir azabından kurtulması ve ruhunun huzur içinde olması amacıyla mezar taşlarında özellikle kullanıldığı belirtilmektedir (İ. Türel 2006: 121-22).

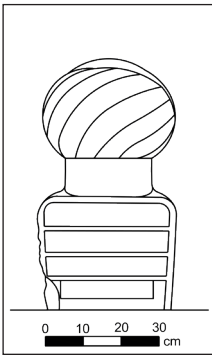
Nesneli bezeme olarak ise; Âli mezarlığı içerisinde bazı mezar taşlarının üzerinde kandil motifinin kullanıldığı görülmektedir. 9, 11 ve 13 numaralı örneklerin ayak taşlarının mezara bakan yüzeyleri üzerinde yer alan asma kandil şeklindeki bu örnekler 19. yüzyılın ilk yarısına aittir. Kandil motifi, ışığın-aydınlığın sembolü olduğundan mezar taşlarında ölünün yolunu ve kabrini aydınlatıcı bir mana ile yüklüdür (N. Bakırcı 2005: 108) ve mezar taşları üzerinde sıklıkla görülür.

Çalışmaya dahil edilen mezar taşları üzerinde sadece bir örnekte stilize tarzda küçük bir vazo motifi yer almaktadır. 30 numaralı mezarın ayak taşı arkasında yer alan stilize bitkiler bu vazo içerisinden yükselmektedir. Aynı yüzey üzerinde uçları aşağıya doğru sarkan 2 adet ve 9, 11, 13 numaralı örneklerin ayak taşları üzerinde yer alan kandillerin dip kısmından sarkan 1'er adet püskül motifi, yine kandillerden sarkan pul detayları, 13 ve 14 numaralı baş taşlarının başlığı üzerine işlenen tüy ve 14 numaralı başlıkta yer alan sorguç motifleri de az sayıdaki nesneli bezemeler arasındadır. Osmanlılar döneminde günlük hayatta sarıkların, kavukların üzerine takılan tüy ve sorguçlar mezar taşlarına da yansımış durumdadır. Tokat'ta bulunan bir çok mezar taşı üzerinde bunun örnekleri mevcuttur.

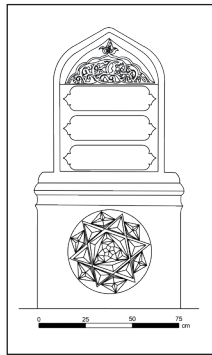
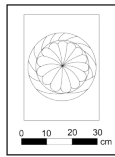
Sonuç olarak; Tokat Âli Mezarlığı'nda bulunan mezar taşlarından seçilen örnekler aracılığıyla hazırlanan bu çalışmada; fotoğrafları çekilen, ölçüleri alınan, çizimleri yapılan ve kitabeleri okunan mezar taşları ile Tokat kent kimliği içerisinde önemli bir yeri olan tarihi mezar taşlarına bir kez daha dikkat çekilmiştir. Âli Mezarlığı'nda bulunan Osmanlı dönemi mezar taşları malzeme, form, bezeme, işleniş tekniği, kitabe metinlerinde işlenen konular bakımından hem Tokat'ta⁶⁰, hem de Osmanlı mezar taşlarının bulunduğu diğer bölgelerdeki örneklerle benzerlik gösterir. 17-20. yüzyıl aralığına ait olduğu tespit edilen mezar taşlarında yerel unsurlar dikkati çekmekle beraber, mermer malzemenin kullanımı, form çeşitliliği, kitabe içeriklerinin zenginliği ve işçilikteki özen, başkent üslup özelliklerinin etkisini de göstermektedir. Özellikle bazı mezar taşları malzeme ve süslemeleri bakımından dikkati çekmektedir. Yağcızâde, Alemdarzâde, Abdulfettahzâde sülâlerine mensup kişilerin mezar taşları ailelerin nüfuz ve ekonomik durumlarını yansıtır niteliktedir.

Tokat'ın en büyük tarihi mezarlıklarından biri olan Âli Mezarlığı zaman, doğa ve insan tahribatının tehdidi altındadır. Mezarlıkta; geçmişten günümüze sağlam vaziyette ulaşan mezar taşları varsa da kırık durumda, yıpranmış veya yerlerinden sökülmüş örneklerin sayısı çok daha fazladır. Mezarlık alanında yapılacak bir takım kazı ve sondaj çalışmaları sonucunda çok daha fazla mezar taşının ortaya çıkacağı düşünülmektedir. Günümüzde mezarlık alanına yeni definlerin yapılıyor olması mevcut tarihi mezar taşları için tehlikedir. Sadece bu 30 mezar örneği için bile bir değerlendirme yapıldığında dahi 2018'den bu yana 4 adet mezar taşının yok olup gittiği görülmektedir⁶¹. Mezarlık alanı ve tarihi mezar taşları ile ilgili düzenleme çalışmaları yapılmalı, yeni definler yapılırken tarihi taşlara zarar verilmemesi için gerekli önlemler alınmalıdır.

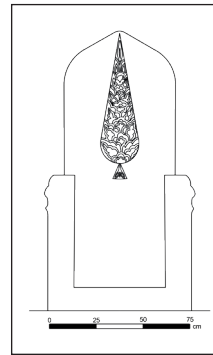
Çizimler (Baş Taşları)

Çizim: 1a-1b

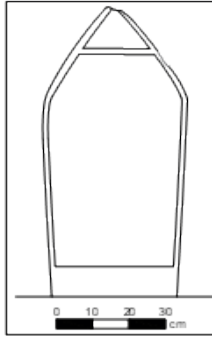
Çizim: 2a-2b

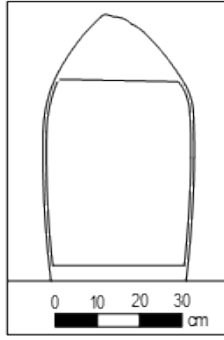
Çizim: 3

⁶⁰ Tokat mezar taşları ile ilgili yapılan çalışmalar için bkz. Ç. Demir, 2008; M.E. Türklü, 2010; T. Yazar vd. 2016; C. Hanoğlu, 2020; C. Hanoğlu, 2021a; C. Hanoğlu, 2021b.

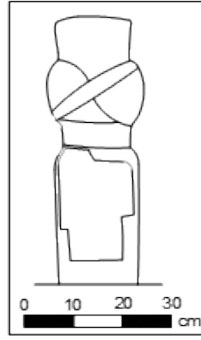
⁶¹ Mezar No:1,7,22,25.

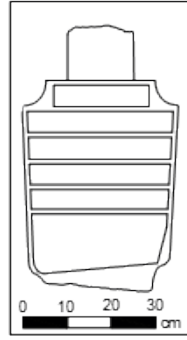
Çizim: 4

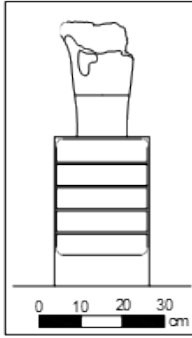
Çizim: 5

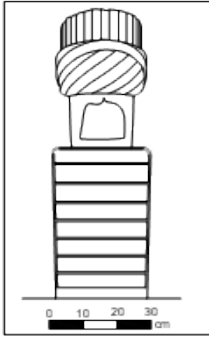
Çizim: 6

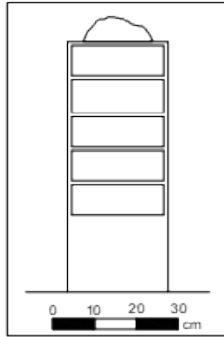
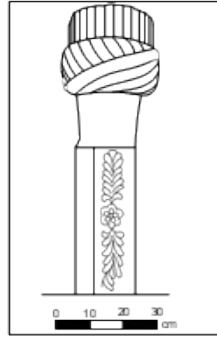
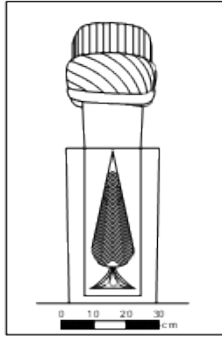
Çizim: 7

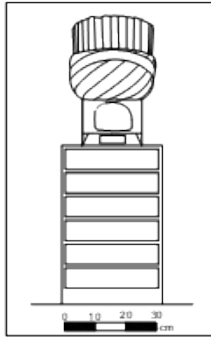
Çizim: 8

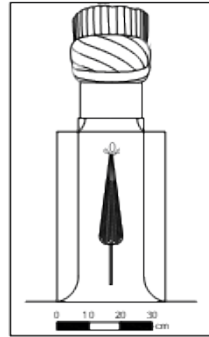
Çizim: 9a-9b-9c

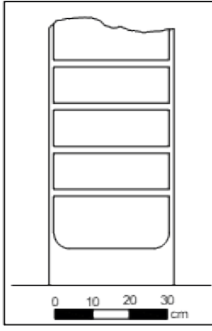

Çizim: 10

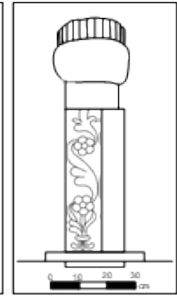
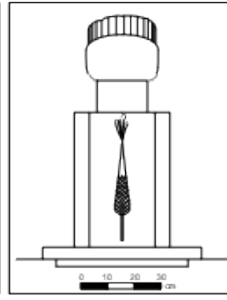
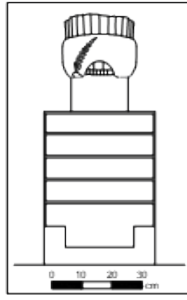

Çizim: 11a-11b-11c

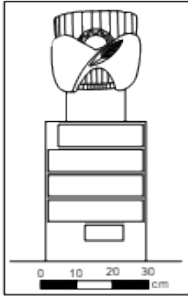

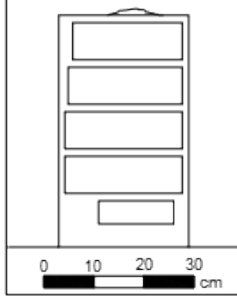
Çizim: 12

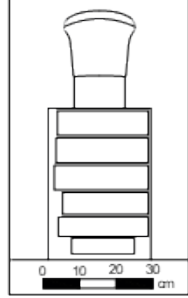
Çizim: 13a-13b-13c

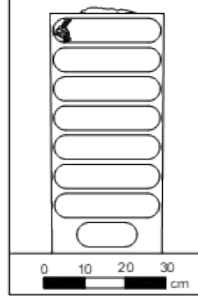
Çizim: 14

Çizim: 15

Çizim: 16a

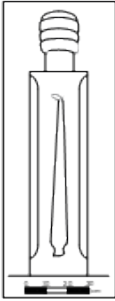
Çizim: 17a

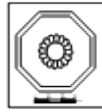
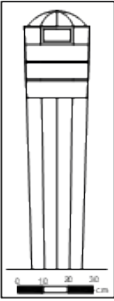
Çizim: 18

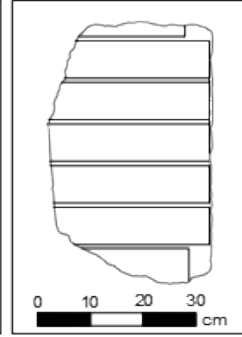
Çizim: 19a-19b

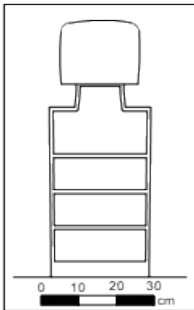
Çizim: 20a-20b

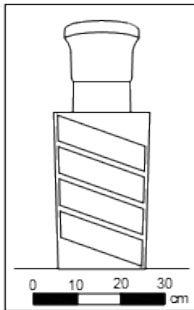
Çizim: 21

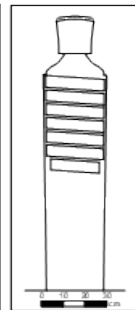
Çizim: 22

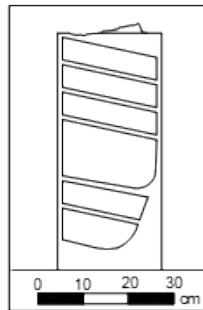
Çizim: 23a

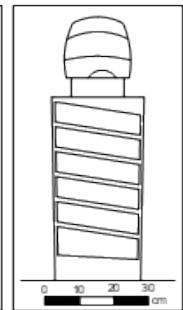
Çizim: 24

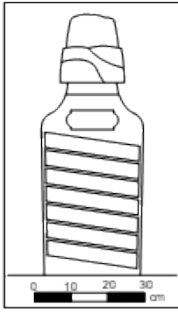
Çizim: 25

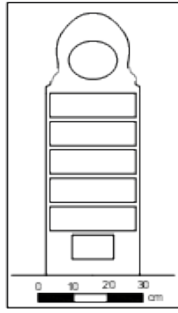
Çizim: 26

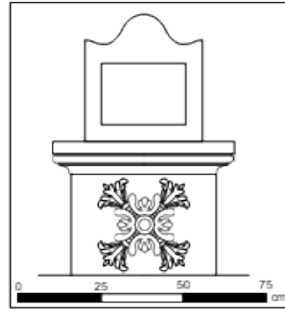
Çizim: 27

Çizim: 28a

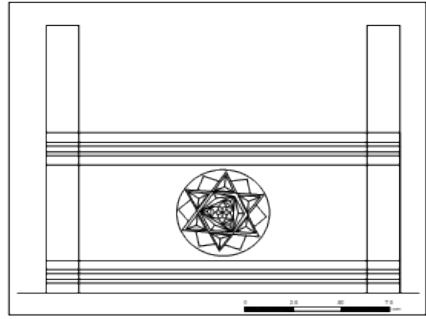
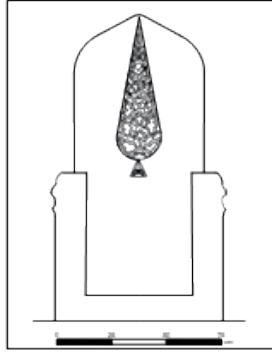
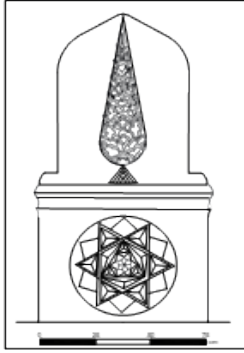

Çizim: 29

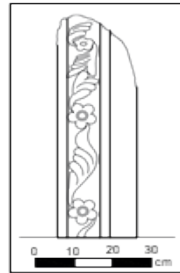
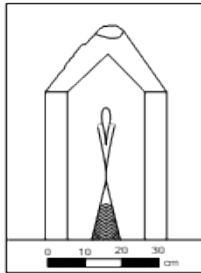
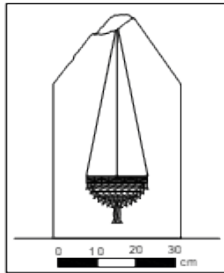

Çizim: 30a

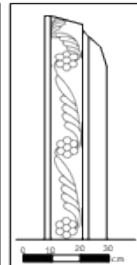
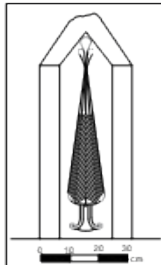
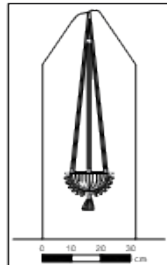
(Ayak Taşları ve Sanduka Yüzeyleri)

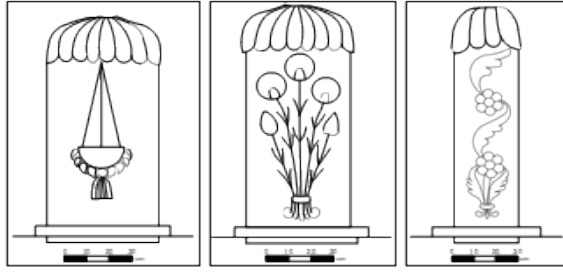
Çizim: 2c-2d-2e

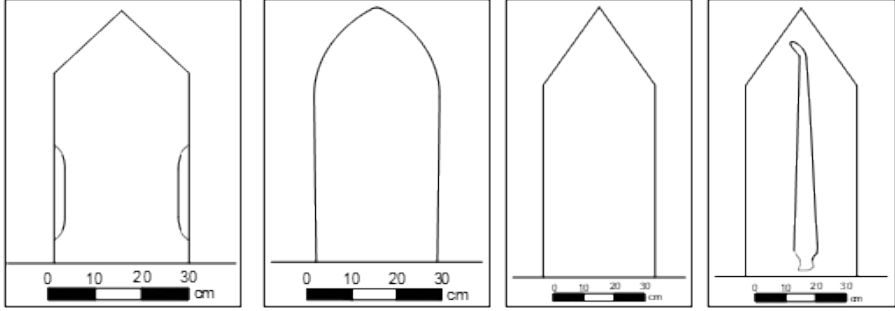
Çizim: 9d-9e-9f

Çizim: 11d-11e-11f

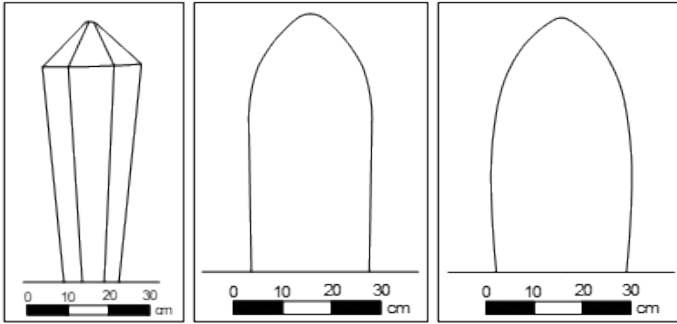
Çizim: 13d-13e-13f

Çizim: 16b

Çizim: 17b

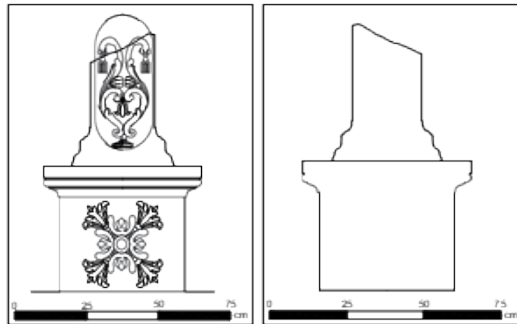
Çizim: 19c-19d

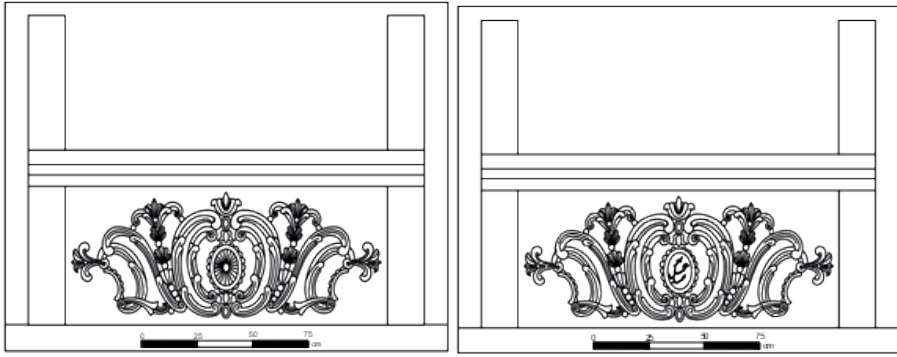
Çizim: 20c

Çizim: 23b

Çizim: 28b

Çizim: 30b-30c

Çizim: 30d-30e

Kaynakça

- Asarkaya, Halis (1938). “Tokat Mezarlıkları”, Yeşilırmak Gazetesi, Tokat.
- Bakırcı, Naci (2005). Mevlevi Mezar Taşları, İstanbul: Rumi Yayınları.
- Başkan, Seyfi (1996). Karamanoğulları Dönemi Konya Mezar Taşları, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ceyhan, Semih (2010). “Taç” TDV İslâm Ansiklopedisi 39, İstanbul: TDV Yayınları, s. 363-365.
- Çal, Halit (2000). “İstanbul Eyüp’teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar” Tarihi ve Kültür Sanatıyla III. Eyüp Sultan Sempozyumu Tebliğler (28-30 Mayıs 1999), İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, s. 206-225.
- Çal, Halit; İltar, Gazanfer (2011). Giresun İli Osmanlı Mezar Taşları, Ankara: Giresun Valiliği Yay.: 19.
- Çam, Nusret (1993). “Türk ve İslam Sanatlarında Altı Kollu Yıldız (Mühr-i Süleyman)”. Prof. Dr. Yılmaz Önge Armağanı, Ankara: Selçuk Üniversitesi Araştırma Merkezi Yay., s. 207-230.
- Demir, Çetin (2008). Tokat Erenler Tarihi Mezarlığı ve Mezar Taşları, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van.
- Develioğlu, Ferit (1993). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (11. Baskı), Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Evliya Çelebi (2001). Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi 5, (Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, İbrahim Sezgin), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (1. Baskı).
- Hanoğlu, Canan (2020). “Tokat Mahmut Paşa Camii Haziyesi’nde Bulunan Mezar Taşları”, Ekev Akademi Dergisi, 84, Erzurum: s. 161-194.
- Hanoğlu, Canan (2021). “Tokat Dokuztaşlar Mezarlığı’nda Yer Alan Osmanlı Dönemi Mezar Taşları”, Türk Kültürü Araştırmaları Serisi I, Ankara: Berikan Yayınevi, s. 1-45.
- Hanoğlu, Canan (2021). “Tokat/Zile Şeyh Nusrettin Türbesi Haziyesi’nde Yer Alan Tarihi Mezar Taşları”, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 11(2), Ordu: s. 675-698.
- İşli, H. Necdet (2009). Osmanlı Serpuşları, İstanbul: Avrupa Kültür Başkenti Yayınları.
- Koprman, Kâzım Yaşar (1987). “Evliya Çelebi Seyahatnâmesine Göre Tokat Şehri”,

- Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara: s.38-56.
- Kumbaracılar, İzzet (1978). Serpuşlar, İstanbul: Turing Yayınları.
- Muslu, Ramazan (2008). “Türk Tasavvuf Kültüründe Tarikat Kıyafetleri ve Sembolik Anlamları”, EKEV Akademi Dergisi, S.36, Yaz, Erzurum: s. 43-66.
- Pala, İskender (2020). “Mühr-i Süleyman”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.31, Ankara: TDV Yayınları, s.523-525.
- Sami, Ş. (H.1318/M. 1900-01). Kamus-i Türki, İstanbul: İkdâm Matbaası.
- Topaloğlu, Bekir (1989). “Alî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.2, Ankara: TDV Yayınları, s. 370-371.
- Türelî, İdil (2006). Türk Sanatında Altı Köşeli Yıldız, Marmara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- T.C. Tokat Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2009). Tokat Merkez ve İlçeleri Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Envanteri, Tokat: Tokat Valilik Yayınları.
- Türklü, M. E. (2010). Tokat Mezar ve Yapı Kitabeleri Üzerine Bir İnceleme, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas.
- Ulu, M. Emin (1989). “Gıjgıj Baba”, Tokat Kültür ve Araştırma Dergisi Mart 1, Tokat: Tokat Kültür Araştırma Geliştirme ve Yaşatma Vakfı, s. 15. (Hüseyin Gülerçoban (86) ve Aşık Püryani (70)’nin anlatımlarıyla derlenmiştir.)
- Ulu, M. Emin (2003). “Alperenler Şehri Tokat”, Tokat Kültür ve Araştırma Dergisi Aralık 18, Yıl: 11, Tokat: Tokat Kültür Araştırma Geliştirme ve Yaşatma Vakfı, s. 14-23.
- Üçer, Müjgan (1987). “Tokat ve Efsaneleri, İnanışları”, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu (2-6 Temmuz 1986), Ankara: s. 217-230.
- Yazar, T., Kelkit, C. ve Şahin H. (2016). “Niksar Melik Gazi Mezarlığı”, Gazi-osmanpaşa Üniversitesi Danışmendililer Sempozyumu (12-13 Kasım 2015), Bildiriler, Tokat: s. 491-512.
- Yeğin, Abdullah (2010). İslâmî-İlmî-Edebî-Felsefî Yeni Lügat, İstanbul: Bilnet Matbaacılık.
- İnternet Kaynakları**
- <https://www.facebook.com/turhalnett/posts/yazitepe-köyü> (Erişim Tarihi: 23.10.2023).
- <https://www.google.com.tr/maps> (Erişim Tarihi 09.01.2023).
- <https://parselsorgu.tkgm.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 17.10.2023).
- <https://www.tv100.com/tokattaki-gij-gij-baba-turbesinin-gizemi-galeri-510745?p=4> (Erişim Tarihi: 03.10.2023).

Sözlü ve Bazı Görsel Kaynaklar

- Yerel Araştırmacı, Tokat Şehir Müzesi Küratörü Hasan ERDEM